

БАШТИНАР

ГЛАСИЛО УДРУЖЕЊА ЗА ЊЕГОВАЊЕ СРПСКОГ
КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ НАСЉЕЂА "БАШТИНАР" БРЧКО

Баштинар

број 20

Уредништво:

мр Драгица Панић-Кашански
(главни и одговорни уредник)

Петар Васић
Александар Николић
Марица Лакић

Издавач:

Удружење за његовање српског
културно-историјског насљеђа "Баштинар" Брчко

Рецензенти:

Проф. др Димитрије О. Големовић
Проф. др Цвијетин Ристановић

Технички уредник:

Александар Медојевић

Фотографија на корици:

гуслар Огњен Окиљ и Марица Лакић, члан пјевачке групе
"Вијенац" СПКД "Просвјета" Брчко

Фото:

Дејан Ђурковић

Штампа:

"ГРАФАМ" д. д. Брчко

Тираж 500 примјерака

Адреса Уредништва:

Булевар мира број 16
Зграда Теодора, II спрат
Телефони: 049/211-252, 340-806
065/825-300, 065/968-639

www.bastinar.org

Број жиро-рачуна: 554-005-00000501-31
PAVLOVIC INTERNATIONAL BANK AD
Слобомир - Бијељина, Филијала Брчко

*Равнодушност према Богу доноси равнодушност према
свему осталом.*

*Човјек мора бити довољно велик да призна своје грешке,
довољно паметан да од њих има користи и довољно јак да
их исправи.*

*Човјече, не буди незадовољан мјестом на којем си. Ту си
због онога што си учинио, или због онога што ниси учинио.*

Ветар ружу низ поље носаше,¹
на Јовин је шатор наносаше;
под шатором никог не бијаше,
само Јово боле боловаше,
више главе мајка му висаше,
Јово јекне, а шаргија звекне.
Јово шарги тијо говораше:
„О, шаргијо пуста не остала,
доста си ме гладног наранила
и жеднога вином напојила.

1 Народну пјесму је др Илија Николић из Београда забиљежио 1970. године од рудничког гуслара Рајка Ивковића (Народно стваралаштво - фолклор, година IX, број 35-36, Београд 1970. страна 194.)

О ПОИЈАЊУ
БАШТИНЕ
И
УДРУЖЕЊУ
БАШТИНАР

Нова књига из Брчког на 57. међународном београдском сајму књиге

У издању Српског генеалогског центра из Београда и Удружења Баштинар из Брчког на овогодишњем 57. Међународном београдском сајму књига појавила се нова књига аутора магистра Драгице Панић Кашански – „Играчица или коло“.

Књига је резултат вишегодишњег научноистраживачког рада у области етнокореологије и етномузикологије, а у њој су предмет истраживања традиционалне народне игре становништва из брчанског краја. Српски генеалогски центар је ову књигу уврстио у своја Посебна издања у оквиру Етнолошке библиотеке.

Промоција књиге била је у суботу 27. октобра у 17 часова на штанду Српског генеалогског центра на 57. Међународном сајму књига у Београду.

Из рецензија

У књизи: Играчица или коло: традиционалне народне игре из брчанског краја, ауторке Драгице Панић Кашански “сагледавају се досадашња етномузиколошка и етнокореолошка истраживања у брчанском крају и износи основна идеја рада заснована на проучавању орске и музичке традиције посавских и брд-

ских Срба, посавских Хрвата и Муслимана Подмајевичана и Брезопољаца. Рад је настао на основу расположиве теренске грађе, а највећим делом ауторових личних теренских истраживања изведених у тридесет четири села брчанског краја, са циљем да се покуша допрети до извесних законитости, односа, заједничког и посебног у брчанским играма и њиховој музичкој пратњи". Књига је подељена у четири дела:

"Област и њене карактеристике – доноси "преглед географских, историјских, етнолошких и демографских карактеристика брчанског краја, као и одлике менталитета становништва ове области".

Трагови најстаријег наслеђа – "представља богату и темељну основу за сагледавање игре и њене музичке пратње у обичајној пракси становништва брчанског краја. Ту су експлицитно и надахнуто изнесени важнији обичаји циклуса годишњих обичаја и обичаја животног циклуса: коледари, мачкаре, лазарице, шетње око бунара, Ђурђевдан, додоле, обичаји око рођења, женидбе, смрти и други".

Игра данас – "најприје посматра и класификује различите називе за игре, а потом се орски репертоар приказује организован на следећи начин: колање, пјевачко коло и коло с пјесмом, на једну страну, поводице, хоркани, поскакуше, туркуше, специфичан брчански репертоар, коло у три, четворке и осмице и градске игре. Аутор описује и анализира појединачно сваку игру, термине везане за игру, законе кола, облике игара, правце кретања, стил играња, држање играча у колу и учење игара, уз указивање на промјене, заједничке и карактеристичне елементе кореолошких образаца, певање и музичку пратњу у Срба, Хрвата и Муслимана брчанског краја."

Музичка пратња – "сагледава целокупну музичку традицију Посаваца, Брђана и Подмајевичана, која се испољава у виду вокалног, инструменталног и вокално-инструменталног

извођења. Такође су изложени и основни подаци о инструментима који прате орске игре.”

Утицаји и преображаји у игри и њеној музичкој пратњи – Однос панонских и динарских елемената – “износи компаративне закључке о утицајима, преображајима и заступљености динарских и панонских елемената у играчкој традицији и односу игре и њене музичке пратње.

Студија “Играчица или коло” опремљена је неопходним научним апаратом и илустрацијама (карте, цртежи, фотографије). Посебно је потребно истаћи да је грађа транскрибована и да се доноси у виду нотних записа и кенетограма, чиме овај рад освјетљава изнијету проблематику, како са етномузиколошког, тако и са етнокореолошког аспекта. Другим ријечима, ауторов приступ овом раду може се сматрати, с једне стране, интердисциплинарним, а с друге, компаративним, с обзиром на то да се орске игре и њихова музичка пратња у брчанском крају анализирају у више националних заједница: брдских Срба, посавских Хрвата и Муслимана: Подмајевичана и Брезопољаца. Иначе, цијела студија заснована је на богатој и занимљивој фолклорној грађи, која је приказана аналитичким и компаративним методама, те надахнутим описима многих обичаја, ритуала и карактеристичним музичким инструментима везаним за игру.

Резултати истраживања Драгице Панић Кашански сем што пружају драгоцене податке не само о играма

Са промоције књиге на сајму - штанд Српског генеалогског центра из Београда

и њиховој музичкој пратњи у брчанском крају у Срба, Хрвата и Муслимана већ служе и за даља компаративна проучавања музичке традиције и других народа. У том смислу ауторова констатација да лазарице “нису постојале у неком другом облику пре него што су их почеле изводити Каравлахиње”, те да је тернарни ритам напева “вероватно румунског порекла”, као што је приметио Ц. Рихтман, веома је занимљива. На то указује и чињеница да чак и у недавном примјеру, забиљеженом 1980. године у Румунији, жупанија Телеорман, напјев лазарице (Lazarelul) носи печат, такође, тернарног аксак ритма што указује на то да је у овом случају ритам виталнији и од текста и од других морфолошких елемената мелодије.

*др Димитрије Големовић
др Оливера Васић, рецензенти*

Тања Лазић

КОЛЕКЦИОНАР ВАСО КИСИЋ ИЗ ГОРЊЕГ БРЕЗИКА КОД БРЧКОГ

(Запис настао на основу биљешки приликом посјете
породици Кисић 10. јула 2012. године)

Васо Кисић рођен је 1949. године и одрастао у Брезику. Отац је инсистирао да се бави земљорадњом и није радо гледао на његову жељу да се даље образује, тако да није похађао више од основне школе. Као момчић је успио да убиједи оца да би било добро да му набави неки инструмент, како би свирком

Сачувани стари предмети и фотографије

могао себи зарађивати за живот. Тако је са петнаест година добио своју прву хармонику. Већ прије тога је као самоук свирао шаргију и друге народне инструменте. Свјестан да нема довољно музичког знања, сам себе уписује у Нижу музичку школу у Брчком како би могао остварити жељу да постане свирач. Није било лако сеоском петнаестогодишњаку када је у првом разреду основне музичке школе сједио у клупама са дјечицом далеко млађом од себе. Захваљујући упорности, а највише помоћи слијепе наставнице музике Руже. Музички се описменио и научио да свира хармонику, за почетак довољно да са рођаком фрулашом врло брзо постане редован гост на свим сеоским веселима у околини.

По повратку са одслужења војног рока 1969. године наставља да свира по селима широм Посавине, зарађујући

преко свих очекивања. Године 1972. уз помоћ пријатеља који му „сређује папире“ одлази у Швајцарску са намјером да се задржи само колико би зарадио новац за куповину нове добре хармонике, а затим да се врати кући и настави свирати. Његов привремени боравак у Швајцарској потрајао је преко тридесет година. У том периоду се, најприје 1974. године оженио дјевојком из родног краја, Миром Антић из Брезика, стекао углед као мајстор у познатој фабрици за израду посуђа, али и неко вријеме свирао хармонику онако из разоноде својим земљацима који су га ангажовали разним поводима. Како је ова навика била пријетња стабилности тек засноване породице, супруга Мира продаје хармонику без његовог знања и тако Васо престаје да свира. Нову хармонику купио је тек десет година касније у Трсту, наравно уз Мирин благослов и као њен поклон.

Саоне – детаљ са изложбе В. Кисића

Тренутно породица Кисић живи у Горњем Брезiku, на породичном имању, уживајући у плодовима свог вишедеценијског рада. Међу објектима који се налазе у брижљиво одржаваном дворишту поред породичне куће, јесте занимљив галеријски простор који су дугогодишњи колекционари Мира и Васо намијенили за чување и презентацију прикупљених предмета.

Дио овог „блага“ пренијели су и у намјенски преуређен објекат сеоске куће у Ражљеву који такође има функцију изложбеног простора и за посјетиоце је први пут отворен 21. јула 2012. године.

Васина страст за прикупљањем почела је још у дјетињству када је у узрасту од десетак година сакупљао кутије од

цигарета, затим нешто касније конзерве, па тада тек актуелне кесе од најлона. С обзиром на неразумијевање укућана и у то вријеме властиту неразвијену свијест о свом хобију, ове колекције су занемарене и пропале. По одласку у Швајцарску једно вријеме је дружећи се са колегама, такође радницима из других земаља, био заинтересован за прикупљање старог и страног новца. Затим је као фотограф аматер своју страст за прикупљањем усмјерио на различите врсте фотоапарата и ову колекцију и данас допуњује. Временом је постао заинтересован за старе предмете чија је производња престала или практична употреба изобичајена, или су их замијенили технички напреднији модели засновани на савременим технологијама. Тако је формирао неколико занимљивих и вриједних колекција: писаћих машина, радио апарата, машина за шивење, вага и старих пећи од гуса, тзв „краљица пећи“, те старих пољопривредних машина и сеоских кола. Поред наведеног, прикупио је и овећу колекцију сувенирске керамике типа боца и чутура у којима се носило или послуживало пиће

Унутрашњи дио изложбе – стари предмети и фотографије

са примјерцима из различитих европских и других земаља. Занимање за прошлост манифестује се у великој колекцији старих фотографија како историјских личности, тако и породичних групних и појединачних портрета, те разгледница међу којима примат имају оне најстарије са мотивима Брчког. Интересовање за стари новац није га напустило о чему свједоче панои са изложеним папирним новчаницама најразличитије провенијенције и апоена. Како су његов живот обиљежиле хармоника и сакупљачка страст логично је да је, почевши од најстарије хармонике на којој је научио да свира, све своје инструменте преточио у издвојену колекцију.

Подстакнута супруговим колекционарством, Мира Кисић је привучена љепотом мурано стакла још од првих дана боравка у Швајцарској почела да ствара сопствену колекцију. Касније је своје интересовање проширила и на посуђе од кобалта, а откако се вратила у родни крај прикупља и традиционалне женске кошуље – рубине из Посавине.

Кисићи су формирали и заједничку колекцију слика, углавном уља и акварела за коју кажу да их, како немају фор-

Чезе и разноврсни плугови изложени у дворишту Васе Кисића

мално умјетничко образовање, набављају углавном импулсивно према томе колико им се свиђају и годе оку, не марећи да ли имају одређену умјетничку вриједност.

Уз све што су Кисићи до сада постигли у животу, Васо повремено пусти машти на вољу. Каже да би, да је могуће живјети нови живот, сигурно био музичар и етнолог.

Колекционаром се постаје спонтано, непланирано.

Колекционарство као хоби је врло старо, а Римљани и Грци су били прве страсне присталице ове умјетности како је колекционарство у то вријеме називано. Средњи вијек је до-нио извјесна ограничења у том смислу, јер је колекционарима било дозвољено да сакупљају само вјерске предмете, свете слике и обредно посуђе. Но, ренесанса која је услиједила удахнула је колекционарству нови живот.

Данас је немогуће утврдити стварни број и врсте колекционара у свијету, јер се њихов опус креће од свима познатих примјера колекционара поштанских маркица, старог новца, умјетничких дјела и слично, па до сакупљача различитих, често тривијалних, никоме потребних, одбачених предмета за којима се трага по таванима и подрумима, неријетко и по депонијама отпада. Дакле све може бити предмет колекционарства.

Колекционарство од обичне забаве прикупљања прелази у навику а затим постаје страст. Код неких се развија у праву зависност или средство престижа, а неријетко представља лукав мада ризикантан начин улагања новца.

Колекционари врло озбиљно схватају свој хоби, те често размјењују адресе, бројеве телефона, е-мејлове и упоређују искуства, мијењају предмет за предмет или их откупљују један од другог. За разлику од ових „озбиљних“ сакупљача, „успутни“ колекционари сакупљају све што им падне под руку и допадне им се. Притом не троше новац на повећавање и очување своје колекције, већ је само с времена на вријеме извуку из кутије и прегледају уживајући у „свом благу“.

Из колекције радио-апарата

Данас је немогуће утврдити стварни број и врсте колекционара у свијету, јер се њихов опус креће од свима познатих примјера колекционара поштанских маркаца, старог новца, умјетничких дјела и слично, па до сакупљача различитих, често тривијалних, никоме потребних, обичних предмета за којима се трага по таванима и подрумима, неријетко и по депонијама отпада. Дакле све може бити предмет колекционарства.

Из колекције "градске пећи"

savski cvijet
kulturno-sportska manifestacija
BRČKO DISTRIKT, BiH
савски цвијет
културно-спортска манифестација
БРЧКО ДИСТРИКТ БИХ
2012

БАШТИНАР

УДРУЖЕЊЕ ЗА ЊЕГОВАЊЕ СРПСКОГ
КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ
НАСЉЕЂА

ОРГАНИЗУЈЕ

ИЗЛОЖБУ КОЛЕКЦИОНАРА
ВАСЕ КИСИЋА

РАЖЉЕВО
21. јул. 2012.

У току изложбе и других манифестација одржано је и занимљиво предавање

СРБИ У XX ВИЈЕКУ НА ПРОСТОРУ САРАЈЕВА И ОКОЛИНЕ

Бранко Пјевић, етнолог-антрополог
Источно Сарајево и Удружење за његовање
српског културно-историјског наслеђа Баштинар, Брчко

„ЈЕДНА СЛИКА КАЖЕ ВИШЕ НЕГО ХИЉАДУ РИЈЕЧИ“

Фото изложба - Срби у 20. вијеку на простору Сарајева и околине

28. 12. 2012. до 10. 1. 2013. од 15.00 до 18.00 часова

Отварање: Галерија ЛИКУМ 28.12.2012 у 17.00

Из националне ризнице

Васо Давидовић

“ГЕНЕТИЧКЕ ПОСЛОВИЦЕ” КАО ДИО КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

Народне умотворине су духовна добра генерација завјештана будућности. Оне су чврст ослонац на клизавом путу живота и сигуран путоказ кроз запретане и замршене стазе и богазе. Читајући књиге и слушајући људе, сакупио сам народне узречице и народне пословице које указују на насљеђивање и промјенљивост, далеко прије од формирања генетике као науке.

Генетика, наука о тајнама и законитостима биолошког насљеђивања и промјенљивости, једна је од најмлађих биолошких дисциплина. Људи су рано учили да се неке особине понављају у низу генерација, у породицама и приликом укрштања у сродству. Први писани документи о преношењу насљедних особина потичу од јеврејских књига 2.500 прије нове ере. У њима се истиче ослобађање од обавезе обрезивања дечака, чија су старија браћа или рођаци по мајци, умрли од крварења при обрезивању. Данас је познато да се ради о хемофилији, болести немогућности згрушавања крви. Болест је везана за женски полни хромосом Х кога мајке преносе углавном на синове. Већина религија забрањује бракове међу сродницима.

У пољопривреди је уочено да неке биљке дају више рода, те их је човјек вјештачки узгајао и вјештачком селекцијом произвео огроман број нових сорти житарица, воћа, поврћа и хортикултурних украсних биљака. У сточарству, човјек је бирао и припитомио животиње које дају више мяса, млијека, вуне, перја и снажније су за рад. Вишак хране омогућава при-

раст становништва, бољу социјалну комуникацију, изградњу насеља. Генетика као пракса дала је индијални допринос развоју људске цивилизације у доба аграрне револуције. Индустриска револуција замјењује аграрну револуцију. Парна машина замјењује спор ручни (мануелни) рад и замјењује на стотине радника. Тиме рад постаје ефикаснији и јавља се вишак производње која подстиче развој индустрије, технике, технологије, науке и културе. Пароброди омогућавају велика географска открића и пренос нових биљака и животиња у све дијелове свијета. Долази до нагле демографске експлозије, а генетичка пракса и даље подржава већу производњу хране, обуће и одјеће за већи број људи. Генетика као наука развија се тек крајем 19. вијека. Уочено преношење видљивих особина код биљака, животиња и човјека, до тада су овјековјечени у народним узречицама, пословицама и пјесмама, али се није знао начин и механизам преношења тих особина са родитеља на потомство. Постојала су различита ненаучна тумачења да се насљеђивање врши путем крви. Одатле појам крвно сродство и обичај братимљења мијешањем крви из отворених рана, те назив пунокрвни коњ. Чарлс Дарвин је 1859. године у свом капиталном дјелу „Постанак врста путем природне селекције“ први указао на монофилетско поријекло свих живих бића, сродност и промјенљивост врста. Он није могао научно објаснити узроке варијабилности, јер генетика као наука није постојала. Неуспјешно је то покушао својом теоријом „пангенезе“, а Менделов рад с којим је био упознат није могао да разумије, као ни остали научници тог доба. Грегор Мендел 1865. објављује своје чувено дјело „Versuche uber Pflanzenhybriden“ или Огледи на биљним хибридама, али је за свог живота остао несхваћен. Тек 1901. године Аустријанац Коренс, Чех Чермак и Холанђанин Де Фриз, три научника из три различите земље, понављају Менделове експерименте и долазе до фантастично прецизних математички правилнос-

ти у преношењу насљедних особина. У славу Мендела ова правила су названа Менделова правила насљеђивања, а формирана наука о наслеђивању у почетку се звала Менделизам. Швајцарски научник J.F. Mischer само четири године након штампања Менделовог рада, из гноја рана војника изолује киселу материју и даје јој назив нуклеин, а зна се данас да се ради о ДНК.

Walter Fleming је још 1882. године указао на постојање хромосома у ћелији, а 1889. године Albert Weissman је тврдио да хромосоми садрже физичку основу насљеђивања. Арчибалд Гарод 1902. године је описао рецесивно наследну метаболичку болест алкаптонурију. Године 1903. је научно доказано да су хромосоми органеле одговорни за преношење насљедних особина.

Британски биолог Вилијам Бејтсон уводи назив генетика. Исте године, Edmund Wilson и Nele Stevens установили су да полни X и Y хромосоми одређују пол дјетета. Wilhelm Jonhansen 1909. године уводи назив ГЕН за замишљену материјалну основу насљеђивања. До њега, материјална основа насљеђивања био је теоријски и невидљив замишљен појам, слично појму атома Демокрита старогрчког филозофа, за најмању физичку честицу, која у његово доба није била ни откривена. Томас Хунт Морган је 1910. године експериментално доказао постојање гена на хромосомима. У експерименту са винском мушицом уочио је склоност неких гена да се заједнички везано насљеђују и одредио је тачан положај (локус) тих гена на хромосомима. Откриће везаног насљеђивања омогућује да Алфред Стутервант први направи генетску мапу хромосома. Генетским мапама је утврђено да су гени линеарно распоређени на хромосима. Двadesетих година XX вијека формира се енгеника, област генетике која се бави побољшавањем људског рода енгеничким методима. У САД и Немачкој се у то доба врши масовна стерилизација лица

за која се сматрало да су генетички мање вриједна. Ово се у доба фашизма и менгелизма изродило у суров ненаучан друштвени феномен расизам, који је у II свјетском рату оставио пустош. Тек послје II свјетског рата се човјечанство отријезнило од злоупотреба генетике у политичке сврхе. Формирана је нова наука биоетика која брани злоупотребе науке у политичке сврхе. Оно питање „Можемо ли шта хоћемо“ замењује етичким питањима „Смијемо ли што можемо“. Године 1926. Херман Милер је јонизујућим зрачењем изазвао вјештачке мутације, што је олакшало проучавање функције гена. Године 1928. Фредерик Грифит открива ДНК, насљедни молекул који се преноси са бактерије на бактерију у експерименту са бактеријама изазивачима бактеријске упале плућа *Diplococcus pneumoniae*. Године 1931. је откривено да је размјена генетичког материјала која се одвија у мејози током гаметогенезе, последица рекомбинација. Едвард Татум и Џорџ Велс Билд потврдили су да су гени носиоци шифре (кода) који контролишу биосинтезу протеина. Освел Ејвер, Колин Меклид и Мејклин Мекарти су први изоловали ДНК као генетски материјал. Ервин Чарграф је установио тзв. Чарграфово правило по коме је број комплементарних парова нуклеотида пуринских и пиримидинских, који су међусобно везани водоничним везама увијек једнак. Колико има у ДНК аденина – толико мора бити и његов пар тимина. Колико у ДНК има цитоза, толико мора бити и гуанина. Херши Чејзи експериментално доказује да се генетска информација бактериофагог вируса, налази у ДНК молекулу. Џејмс Востон и Франсис Крио су установили просторну структуру ДНК грађену од два спирално увијена ланца градивних јединица нуклеотида. Џо Хин Тијо и Алберт Ливан су утврдили да човјек има четрдесет шест хромосома. Меселсон - Штал доказују да се ДНК сама репликује. Barbara Mc Clintock је установила постојање „скачућих гена“, који се могу премјештати са једног на друго мјесто у геному.

Frenis Cuck и Džordž Gamov су творци централне догме молекуларне биологије 1957. године. По овој догми ДНК контролише биосинтезу ензима који катализује одређену биохемијску реакцију чији је коначни резултат испољавање насљедне особине.

Днк – и рнк – ензим – биохемијска реакција – насљедна особина

Metju Miselson и Frank Štal су 1957. године открили механизам репликације ДНК. Маршал Нигенберг је открио прву генетску шифру за поједину аминокиселину. Сљедећих пет година иза Ниренберговог открића, откривене су све шифре за кодирање свих 20 аминокиселина.

Peter Duesberg и Peter Vogt су 1970. године открили први онкогени вирус (SRC - вирус). Howard Temin и David Baltimore су 1971. године открили реверзну транскриптазу ензим који катализује стварање ДНК на калупу и РНК, чиме је допуњена централна догма. Паул Берг је 1972. године први добио реконбиновану ДНК. Стенли Кохен и Роберт Боа су први убацили ДНА једне врсте у геном друге врсте и то је прво манипулисање генима и основ развоја биотехнологије на бази генетичког инжењеринга. Edward Southern је први изоловао фрагменте ДНА методом Southern - blot. Boyer и Robert Swanson оснивају прво биотехнолошко предузеће названо Genetech. Ова фирма је 1978. године методом генетичког инжењеринга (ГИ) добила први људски инсулин из бактерије. Амерички врховни суд је 1980. године одобрио и прво патентирање живог организма – бактерије. Убрзо је у Универзитету Охајо рођена прва трансгенична животиња - миш, убацивањем стране ДНК. Karry Mills је осмислио PCR - метод, којим се брзо добија жељени фрагмент ДНК што убрзава развој биотехнологије на бази ГИ.

Aleh Jeffreys уводи ДНК идентификациони метод за утврђивање сродности, очинства, непознатих убица, силеџија, жртава.

Године 1990. је започео пројекат људског генома. Исте године, 1990, Franch Anderson је извео прву генетску терапију. Године 1995. је прочитан геном бактерије *Haemophilus influenzae* а 1998. године је прочитан геном животиње - глисте *Caenorhabditis elegans*, која је дуга свега 1мм.

Године 2000. међународни конзорцијум за читање људског генома и приватна фирма Celera извијестили и да су грубо креирали комплетан нацрт људског генома. Клонирање живих бића, генска хирургија, нанотехнологија, генеска терапија, лијечење матичним – стем ћелијама, нове су могућности и нови изазови генетике али и биоетике.

Импресиван развој генетике доводи до удвостручавања нових знања у генетици сваке двије-три године, што отежава паралелно праћење законске регулативе за спречавање злоупотреба генетике у политичке сврхе.

Ја сам преко тридесет година сакупљао генетичке узречице и пословице и пред моје пензионисање сакупио сам око 200 узречица и народних пословица изречених, написаних и публикованих далеко прије конституисања генетике као биолошке дисциплине. Увјерен сам да постоји у народном предању које се преноси с кољена на кољено и у писаним документима још народних мудрости које указују на насљеђивање и промјенљивост. Ово је мој скроман допринос који сам као професор биологије уз радне, породичне и друштвене обавезе биљежио и стално допуњавао.

“ГЕНЕТИЧКЕ УЗРЕЧИЦЕ” се често користе како у руралним тако и у урбаним срединама. Од великог броја генетички заснованих узречица, навешћу неколико:

1. Све су то птићи из истог гнијезда.
2. То ми је у крви (То му је у крви).
3. Личите као јаје јајету.
4. То је наше горе лист.
5. По мушкој или женској линији (лози).
6. Ми смо једна крв, једно млијеко и једно месо.
7. Он је човјек плаве крви.
8. Он је крв моје крви.
9. Он је момак од доброг дома.
10. Од бешике до мотике.
11. Од порода до покроба.
12. Одвоји жито од кукоља.
13. Ми смо иста језгра у љускама разним.
14. С кољена на кољено.
15. Са генерације на генерацију.
16. Са оца на сина, са мајке на кћер.
17. И во се код њега отели.
18. Не пали свијећу Богу и ђаволу.
19. Хоће пиле да учи кокош како се носе јаја.
20. Човјек погане крви.
21. Човјек нечисте крви.
22. Од лошег брашна добра се погача не може испећи.
23. Погано кољено.
24. Адамово кољено.
25. Не имао од срца порода.
26. Посисао са мајчиним млијеком.
27. Он је очева слика и прилика.
28. Псовао ми коријене, сјеме, кољено и поријекло.
29. Род рођени.
30. Род по крви.
31. Нит ми је род нит помоз Бог.
32. Татин син.

33. Мамина кћерка.
34. На влас су исти, у длаку једнаки.
35. Сличне као двије капи воде.
36. Она је моја слика и прилика.
37. Истог соја истог кроја.
38. Без рода и порода.
39. Род по татиној (мајчиној) крви.
40. Дабогда ти се сјеме изметнуло.

Поред наведених четрдесет узречица послије дугогодишњег сакупљања, сакупио сам преко 100 пословица које имају генетичку основу.

1. Крв није вода.
2. Криву кичму нико не исправља.
3. Из вранина гнијезда голуб не излијеће.
4. Никад није сова родила сокола.
5. Не пада ивер далеко од кладе.
6. Куд ће крушка но под своје дебло.
7. Бадава дебло, кад је озебло.
8. Све што маца омаци, то мишеве лови.
9. Како се шта зареже, тако се и одреже.
10. Каква га колијевка зањихала, таква га мотика закопа.
11. Није од Бога, него од рода.
12. Лудо на земљи, лудо под земљом.
13. Какво сјеме такав плод, каква њива, такав род.
14. Не једе се све што лети.
15. Куд ће куга но у свој род.
16. Сестра сестру удаје, бачва бачву продаје.
17. Не може вражија кокош излећи божјег пијетла.
18. Какво звоно такав глас, какво сјеме такав клас.
19. Каква врба такав клин, какав отац такав син.
20. Од зла оца и горе матере ни дијете не може бити боље.

21. Гледај матер па иди по кћер.
22. Ни пас се не узима из лошег легла.
23. Звијер ко се роди, звијер и остаје.
24. И ето, псето остаје псето.
25. Каква шума такви и зечеви.
26. Од шта пало поштапало.
27. Каква глава такав ум, какав младожења такав кум.
28. Ко је у младости луд у старости му се подвостручи.
29. Теле у Рим, во из Рима.
30. Што дикла навикла.
31. Обуци свињу у злато, она ће опет у блато.
32. Врана је црна и кад је златни зраци сунца обасјају.
33. Лавица окоти једно, али лава.
34. Зло говече, довијека јуне.
35. Куса кока довијека пиленце.
36. Клица клија из сјемена, искра избија из камена.
37. Сад се гледа од малена, шта ће бити до голема.
38. Магарац и са златним седлом је магарац.
39. Сто људи, сто ћуди. (Колико је људи – толико је ћуди.)
40. Личе као јаје јајету.
41. Свака птица има своју пјесму.
42. Птице не старе у родитељском гнијезду.
43. Врана врани очи не вади.
44. Вук на вука ни у тору неће.
45. Коза ојари два јарета, па једна кожа оде на добош, а другом на јеванђеље.
46. Вук длаку мијења али ћуд никако.
47. У сваком житу има кукоља.
48. Каква ватра такав дим, какав отац такав син.
49. У сваком кукољу нађе се и зрно жита.
50. Гледа се и код козе од какве је лозе.
51. Отровница не рађа слепића, јунак никад не рађа слабића.

52. И на крупном ораху нађу се шупљи плодови.
53. Од зла кота сувише накота.
54. Не једе се своје месо.
55. Познаје рђа своје гвожђе.
56. Позна се кози по роговима.
57. Од шугава прасета, може здрава свиња настати.
58. Магарца одведи у Јерусалим, опет ће бити магарац.
59. Мајмун је мајмун у било које хаљине да га обучеш.
60. Род су ко коза и прасе.
61. Не може штука бити тука.
62. Пас псу је брат.
63. Птица се познаје по гласу, лав по нокту.
64. Од кобиле ждријебе се изборе.
65. Грање је као коље, коље као дрвеће.
66. И црна земља бијело жито даје.
67. Црна крава бијело млијеко даје.
68. Пси кси, кси пси сви су исти.
69. Свака птица има свога орла.
70. Свака птица има своју пјесму.
71. Све ће бити сем у ћосе брада.
72. Сребрно седло не чини коња бољим.
73. Боље је злато издерано него сребро исковано.
74. Добра овца мало блеји а доста вуне даје.
75. Први се мачићи у воду бацају.
76. По оцу се позна син, по мајци кћер.
77. Зло рађање готова пропаст.
78. Шта из вране испане, тешко соко постане.
79. Из једног дрвета и икона и лопата.
80. Кога Бог куцне, ништа му друго неће помоћи.
81. Из сваког дрвета не може се светац исклесати.
82. И он је наше горе лист.
83. Каква сјетва таква жетва.
84. Колико је бијелих врана, толико је добрих маћеха.

85. Одсијечи псу уши, пас ко пас, одсијечи реп, пас ко пас.
86. Не подмећи чавче, под голуба.
87. Сунчеви зраци прођу кроз блато, а остану чисти као суво злато.
88. Крв није вода.
89. Коњ се гледа дебелог врата, а код жене каква јој је мајка.
90. Није злато све што сија.
91. Будале се не сију, него ничу.
92. Рђа се за злато не прима, младо се дрво савија.
93. Како простреш тако ћеш лежати.
94. Какав деда, такав унук.
95. Пас био, пас умро.
96. По плоду се воћка познаје.
97. Птица се по перју познаје.
98. По репу се лисица познаје.
99. Птица ван јата брзо страда.
100. Ријетко, као бијела врана.
101. То је соко из вранина гнијезда.
102. Будала у Риму, луда у Будиму.
103. Ко се рађа и смрт га погађа.
104. Човјек се рађа од човјека.
105. Кад пас постане човјек и ти ћеш.
106. Криво дрво се лакше ломи, него исправно.
107. Крсти вука, вук у тор.
108. Магарац је магарац и кад има златни поклопац.
109. Нису ни прсти исте руке исти.
110. Од бубе лептир, од лептира буба.
111. Од зла оца гора дјеца.
112. Из бодљике расте ружа, из руже расте бодљика.
113. Боље је човјеку да се кољено затре, него да иза себе рђав пород остави.
114. Врана с враном, соко са соколом.

115. Врба грожђе не рађа. Кад на врби роди грожђе.
116. И црна кока бијело јаје даје.
117. Ћуд лисице не треба курјаку.
118. Васкрсење без смрти не бива.
119. Ако је и го ипак је соко.
120. Није од Бога него од рода.
121. Какво гнијездо таква тица, какав отац таква дица.
122. Ако јелен нема рогове, није јелен, него срна, а ако лисица нема репа опет је лисица.
123. И велико дрво израсте из малог сјемеа.
124. Лоше има својство да се понови.
125. Са хрста пада жир из жира у вис расте хрст.
126. Каква воћка, такво воће.
127. Кома припада што одузме, нико му не може вратити.
128. Грбаво што се роди, грбаво и ходи.
129. Крива кичма се може сломити, али не може исправити.
130. Гдје има сламе, има и жита.
131. Рођено, одговара сјему из којег је поникло.
132. Врана у бијелој пјени сапуна опрана, остаје врана.
133. Лабуд је лабуд и у друштву гусака.
134. Нико не може дати, што природа ускрати.
135. Све слиједи сјеме своје природе.
136. Ни златне узде не чине коња бољим.
137. Орао не леже голуба.
138. Реп одаје лисицу.
139. Дабогда ти се сјеме затрло.
140. Не имао од срца порода.
141. Не смији се малом зрну, из њега велика биљка изникне.
142. Пас воли више кост, него бисер.
143. Птица више воли голе гране брезе од златног кавеза.
144. Из своје се коже, у туђу не може.

145. Грбаво што се роди ни вријеме ни љекар не може излијечити.
146. Не може се сијати коприва а очекивати да роди пшеница.
147. Чувај се бркате жене и човјека без бркова.
148. Не очекуј добре плодове са лошег дрвета.
149. Кепец не расте ни на врху планине.
150. Ни златне узде лошег коња не чине бољим.
151. Туђим се перјем може китити али не може летјети.
152. Медом заливена отровна воћка остаје отровна.
153. Лоша сјетва плодове не чека.
154. Судбина јарцу да рогове носи.
155. Од кога сам добар сам.
156. Нек је од кољена макар огољела.
157. У грбавог и сјена грбава.
158. Све што чине, дјеца виде од оца.
159. Воћка родом а жена породом.
160. Врана с враном, гавран са гавраном.
161. Добра човјека нема без доброг соја и доброг одгоја.
162. Од себе се не може побјећи.
163. Из своје се коже у туђу не може.
164. Док је шиба танка, треба је исправљати.
165. Не ничи гдје те не сију.
166. Мачку и пса, вука и овцу тешко је помирити.
167. Крсти вука, вук у гору.
168. Из драче ружа не ниче.
169. Од дјеце одрасли бивају.
170. Од прута бива велико дрво.
171. Велике рибе се у великим ријекама хватају.
172. Ријетко као бијела врана.
173. Стар се човјек не учи теглити.

Ивана Росић

МУЗИЧКО И ИГРАЧКО НАСЉЕЂЕ СЕЛА ЈАВОРАНИ

етномузиколошки и етнокорелолошки приказ¹

У прошлости, у селу Јаворани², скоро сви обичаји и обреди су били пропраћени пјесмом, игром и свирком. Пјевало се у пољу док се чува стока, за вријеме жетве, на сијелима, за вријеме просидбе и свадбе, на зборовима и славама. Пјевало и играло се увијек, осим на сахранама и у жалости. И данас се пјева и игра, али не тако често као некада.

Пјесме које су се у овом крају изводиле, по сјећању казивача, биле су једногласне и двогласне, с тим да су двогласне пјесме старијег слоја биле заступљеније од пјесама новије традиције.

Једногласне пјесме се изводе солистички и народ их најчешће и не сматра пјевањем у правом смислу ријечи. У Јаворанима најзаступљеније једногласне пјесме су: успаванке, затим бројалице, цупкалице, пјесме за чување стоке и пјесме које се изводе у оквиру опхода чаројице, тзв. аминовања. У чаројичким пјесмама текст је у првом плану, а изговара га један од судионика чаројичког опхода најчешће на једном тону, да би му се пред сам крај прикључили и остали учесници поворке изговарајући сви заједно *амин*.

1) Рад је настао у оквиру пројекта *Заштита и очување нематеријалне културне баштине Републике Српске*, који се реализује на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, под покровитељством Министарства за науку и технологију Републике Српске. Теренска истраживања Јаворана вршена су 12. 7. и 13. 7. 2012. године. Снимање грађе су обавили: др Јеленка Пандуревић, координатор пројекта; др Биљана Сикимић, др Ирена Медар Тања, др Светлана Ђирковић, мр Ивана Росић, мр Слађана Цукот и Валентина Милекић.

2) Јаворани су од Бање Луке удаљени двадесет пет км и данас административно припадају општини Кнежево. Село је насељено српским становништвом и није познато да су ту живјели припадници других етничких заједница.

У пјевању старије и новије сеоске традиције учествују три или више пјевача. Колико год пјевача да учествује у пјесми, један увијек почиње, док га остали прате. За оног који почиње пјесму каже се да првачи или води, а за оне који прате да полажу.

Двогласне пјесме старије традиције називају се још и пјесме *на глас* и под њим се подразумијева нетемперовано, хетерофоно као и хетерефоно-бордунско пјевање. Мелодијско сазвучне карактеристике пјевања на глас су: мелодика са уским мелодијским обимом, хроматика, поступни мелодијски помаци у оквиру мале и велике секунде и основни сазвучни интервал који се јавља је секунда, а коју пјевачи доживљавају као консонанцу.

У прошлости, на овом подручју је било заступљено и ојкање, односно пјесме потресалице, у Јаворанима познатије као *пјанске* пјесме. Нажалост, на терену нисмо пронашли примјере овог пјевања, али сјећање на њих још увијек је јако.

Пјесме које припадају новијој сеоској традицији пјевачи називају пјевање на бас. За разлику од старијег, новије сеоско пјевање је много ближе темперованом систему, изведено у типично хомофоном двогласу. Мелодијско сазвучне карактеристике пјевања на бас јесте кретање гласова у не баш стриктно изведеним паралелним терцама са типичним квинтним завршетком. Интервали који се још јављају су и секунде као пролазнице, кварте, квинте и сексте. У кретању гласова примјетни су и већи скокови (терца, кварта и квинта).

Традиционални музички инструменти који су били заступљени у Јаворанима су тамбуре, које су пратиле како пјесму, тако и игру, и гусле које прате пјесму. Данас у Јаворанима могу да се пронађу и градитељи гусала.

Игре које су се у прошлости изводиле у Јаворанима и којих се поједини казивачи сјећају су колања *Милице* (уз

пјесму: *Милица је лепо дете*) и *заврзлама* (уз пјесму: *Ајмо секо на пољане*). Поред игара типа колања, у овом крају су се изводиле и игре уз инструменталну пратњу тамбуре чији називи су *коло* и *сремице*. Поменуте игре је могуће на основу сакупљене теренске грађе детаљно обрадити, односно приказати у форми играчких образаца системом лабанотације што би свакако било од великог значаја за поменути крај, јер би то били први записи традиционалних игара са овог подручја.

Сагледавањем вокалне, вокално-инструменталне и инструменталне праксе, као и утврђивањем постојаности некадашњег играчког репертоара села Јаворани, свакако да би се употпунила етномузиколошка и етнокорееолошка карта Републике Српске, Босне и Херцеговине. А на тај начин би се очувало, условно речено, у првобитном облику, последње сјећање на исконске вриједности човјечанства, које ће у скорој будућности, овог модернизованог, урбаног и виртуелног друштва, бити на 'цијени'.

Ивана Росић

Годишњи циклус обичаја у Поткозарју

У току календарске године становништво поткозарских крајева је скоро за све празнике везало одређене обичаје.¹ У зависности од тога које је годишње доба, обичаји годишњег циклуса се дијеле на зимске, у којима Божић заузима централно мјесто, прољећне, у којима централно мјесто има Васкрс, љетне и јесење, у којима су главни празници Ђурђевдан и Мала Госпојина. Поред ових празника, по казивању сељана, обредне радње пратиле су и сљедеће празнике: Мали Божић, Богојављење, Св. Саву, Спасовдан, Духове, Видовдан, Петровдан, Преображење, Аранђеловдан и Св. Николу.

Божић (7. 1) је најзначајнији празник код православних Срба и празнује се три дана – Божић, Божји дан (8. 1) и Стевандан (9. 1). У поткозарским крајевима божићни празници су праћени многобројним обичајима и вјеровањима чији је заједнички циљ да обезбиједе здравље и напредак укућана, стоке и усјева. Припреме за празновање Божића почињу два дана прије, на туциндан, када се пече печеница. На тај дан се не смију тући дјеца, јер постоји вјеровање да ако се туку по тијелу ће им израсти чиреви.

Уочи Божића, на бадњи дан, био је обичај да се иде у шуму сјећи бадњак који је у овом крају церово дрво. У последње вријеме, у овом крају је све популарнији колективни бадњак, односно одлазак цијелог села у шуму по бадњак, док је у прошлости он био појединачан, тј. мушкарци из куће одлазе у најближу шуму да уберу бадњак. Кад се донесе бадњак кући, не уноси се до вечери у кућу, већ се остави напољу наслоњен

1 Етнолошка грађа која ће у овом раду бити приказана резултат је мојих теренских истраживања на подручју Поткозарја, сниманих за потребе дипломског рада, у периоду од 2005. до 2009. године.

на кућу, да би увече отац уносио бадњак у кућу, а домаћица га посипала житом. Након бадњака у кућу се уноси и слама која се простре по поду, и по њој обично дјеца пијучу. Након пијукања, пали се свијећа, моли се Богу, окаде се све просторије у кући као и сва стока и потом се служи посна вечера. За вријеме вечере сједи се на поду, јер се вјеровало да ако се на Бадње вече сједи на трношкама, храмаће сермија. Јело се прстима, а мрве од вечере се покупе у кесу и објесе испод стрехе да се нахране душе покојника. Био је обичај да се на Бадње вече стане крај свијеће и ако се на зиду не појави лад (сјенка) тај човјек неће дочекати идуће Бадње вече.

На Божић се устајало веома рано, око један сат послије поноћи. Мушки су ишли у цркву на молитву, а жене су са бремама (посуде за воду) ишле на изворе или бунаре по неначету воду. По повратку из цркве мушки су брали три љескове гранчице којим ће кад дођу кући, умијесити божићну чесницу². Био је обичај да чесницу мијеси домаћин од пшеничног брашна, без соли, са неначетом водом која је донесена прије сунца и да се у њу стави метални новчић³. Кад се замијеси чесница, од истог тијеста мијеси се и ковртањ који се пече након чеснице и оставља до Малог Божића. У поткозарском селу Марићка⁴ био је обичај да се сви укућани умију водом којом су се опрале руке након мијешења чеснице. Од воде која преостане залију се воћке да би боље родиле. Ако би остало и брашна од чеснице, онда се остатак помијеша са

2 Обредни колач различитих облика и назива, за који је везано много обичаја, вјеровања и мађијања. Синоними су божићњак, бадњача, коледа, љетница, итд. Дробњаковић, Б. (1960), Етнологија народа Југославије, први део. Универзитет у Београду. Београд: 133.

3 У већини крајева БиХ чесницу је мијесио домаћин као представник куће и носилац породичног култа. Нажалост, данас се овај обичај врло тешко може наћи. Kulišić, Š. (1953). Porijeklo i značenje božićnog obrednog hljeba u Južnih Slovena. Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu. Nova serija. Sveska VIII. Sarajevo.

4 У литератури старијег датума ово село помиње се као Маричка код Приједора. (Ibid.)

сољу и даје се овцама. Ковртањ би се чувао изнад наћви и кад се крава први пут отели послије Божића, узме се и кроз њега се први пут помузе да јој не би нестало млијеко. У селу Ламовита је био обичај да домаћин уочи Божића исијече три љескова прутућа која носи са собом кад ујутру крене по воду и враћа их са водом. У овом крају воду за чесницу су узимали са бунара и прије него је узму љесковим гранчицама прекрсте бунар.

Поред печенице, чија глава се чувала до Малог Божића, било је обавезно да се на Божић ујутру закоље и испече пијетао. На сламу се постави синија или софра и на њу се стави чесница, печеница, пијетао, цицвара, сир, кајмак, јабука и мед. Прије него се доручкује укућани излазе напоље, газда улази у шталу, а двоје дјеце стане са стране на вратима штале, упале свијеће и ставе тамјан у жар. Газда протјерује сву стоку кроз пролаз од свијећа и тамјана напоље, гдје их дочекује домаћица и поји водом донесеном прије изласка сунца. Кад се протјера сва стока коју домаћинство има, дјеца спајају свијеће и сви се изљубе. Потом се улази у кућу и сједа око постављене трпезе која треба да буде најбогатија за Божић. Пале се три свијеће које су обично обмотане једна око друге и забодене у посуду са житом. Отац чита молитву и након ње говори Рабож Боже, па име најстаријег укућанина и тако изговара све до најмлађег и при томе сваки пут зареже ножем по свијећи. Након тога, укућани три пута обиђу око синије, љубе се три пута и честитају Божић ријечима Христос се родио и одговором Ваистину се Христос родио. Кад се честита Божић, слиједи ломљење чеснице. Сви укућани једном руком прихвате чесницу и окрећу је три пута у круг с лијева на десно, а затим, на знак домаћина је кидају. Вјеровало се да онај ко пронађе новчић у чесници треба да га чува током читаве године, да га не смије потрошити или изгубити, јер ће бити несрећан у предстојећој години. У поткозарском селу Кнеш-

пољу кад се ломи чесница каже се да се тада "мирбожи", јер се Божић честита ријечима "Мир Божији, Христос се роди" и одговором "Ваистину се роди".

Од хране прво се проба кришка јабуке која се умочи у мед, а потом цицвара и месо. Кад се узимао први залогaј цицваре био је обичај да се зажмири и каже: Реп на њиву, глава у шуму, а потом да се опонашају све животиње које домаћинство има. Божићна трпеза није се склањала све до Малог Божића и био је обичај да укућани до тада једу увијек заједно. Свијеће су горјеле читав дан. Док год свијећа гори ваљало се све радити, прати, чистити, плести, хранити стоку, ићи на њиву, јер се вјеровало да ако се на Божић ради, радиће се читаве године. Божићна свијећа се чува током читаве године и пали се по потреби, јер се вјеровало да ће се паљењем свијеће утицати на временске непогоде. Свијећа се гасила увече и то босиљком. На Божић су се правили и крстови од лијеске који су се носили на њиву, јер се вјеровало да ти крстови имају моћ да штите жито од леда. Није био обичај да се на Божић иде у друге куће, али дешавало се да неко изненада дође у посјету. Изненадни гост на Божић у овим крајевима је зван *полажњик* или *полажејњик*. Кад уђе у кућу *полажејњик* машицама прокресава ватру и изговара:

Примјер 1. *Кол'ко клина, тол'ко сина* (једногласна пјесма); Омарска. Запис: Ивана Росић, пјевала: Здравка Русић

Кад заврши благосиљање домаћини чaste *полажејњика* божићним ручком и у торбу му стављају свега помало од хране која је припремана за Божићну трпезу. На поласку, по-

лажајнику се на главу ставља шупаљ ковртањ окићен разнобојним тракама. Ако *полажсејник* не дође на Божић, домаћин би у кућу уводио вола. Око рогова му стави окићен ковртањ и црвену мараму и тако окићеног га враћа у шталу. Предвече се скида ковртањ са рогова и даје стоци да поједе.

Мали Божић или Нова година (14. јануар) је празник у народу познат још као и Свети Василије Велики. Био је обичај да се на Мали Божић, прије него што сване, купи слама са пода која је била ту од Бадње вечери и износи на арман или гувно. На средини армана је био стожер (колац забоден у земљу) на који је стављен ковртањ који се правио за Божић и чувао до Малог Божића. За стожер је привезан канап за који се похватају дјеца. Отац канцијом као гони дјецу, а она трче око стожера и вршу жито. Кад се сва дјеца обмотају око стожера, слиједи одмотавање, па опет замотавање и тако три пута. Кад се вршење заврши дјеца узму шаку сламе и иду чистити шљиве да би родиле.

У већини крајева дани између Божића и Богојављења звали су се некрштени дани.⁵ У крајевима Поткозарја народ не користи овакав назив за овај период нити има неки други назив за ове дана. Међутим, оно што свједочи да је народ и у овим крајевима вјеровао у постојање злих сила на земљи јесу опходи поворки које су највише ишле у овом периоду године с циљем, како казивачи кажу, да растјерају све демоне око кућа. Некада су куће у селу обилазиле двије поворке које су се називале вучари и чаројице.

Вучари или вучјаци је поворка коју чини од шест до седам младића. Они убију вука⁶, одеру кожу са њега и осуше је,

5 Период када Исус Христ није био крштен. Владало је вјеровање да је тих дванаест дана отворен доњи свијет и да на земљи владају нечастиве силе (вјештице, вампири, караконцуле). Недељковић, М. (1960), Годишњи обичаји у Срба. Београд: 168, 169.

6 Поред змије, пијетла и медвједа, вука је животиња којом динарско становништво посвећује многе обреде и обичаје. Митолошко значење вука јесте да

па је потом напуне сламом да изгледа као да је вук читав. На крају, кроз напуњеног вука провуку дугачко дрво које носе двојица младића на раменима. Носећи тако вука, вучари обилазе куће по селу. Домаћин излази из куће и дарује вучаре са сланином, ракијом, кукурузом, пшеницом, повијесмом или сламом. Вучари узимају дарове и стављају на вука, а затим одлазе до друге куће. Кад обиђу све куће у селу вучари праве гозбу са прикупљеном храном и пићем или је дијеле на једнаке дјелове. Поворке вучара су у овим крајевима могле ићи и у другом периоду, али само ако је било потребе, односно ако би се појавило много вукова, па их морају убијати јер кољу стоку. И у другим крајевима БиХ постојале су поворке вучара које су све изводиле на исти начин као и претходно описана,⁷ осим у Петровском, Бравском и Бјелајском пољу гдје су учесници и играли око окићене вучије коже.⁸

Чаројице, у зависности од краја до краја, могу да иду и у друго вријеме, а не само од Божића до Богојављења како је случај у већини поткозарских села. Поворка чаројица састављена је од групе мушкараца чији број никада није већи од десет. Једног мушкараца обуку као да је женско и њу зову цура чаројичка, а остали се маскирају са марамама и крпама и обавезно носе звона. Чаројице су куће обилазиле од поднева, па све до вечери. Идући по селу правили су велику галаму лупајући, звонећи и пјевајући.

Домаћин излази и пушта чаројице да уђу у кућу. Кад уђу у кућу цура чаројичка и један од мушких импровизују игру, а остали пјевају.

је он демонска животиња која стоји у вези са доњим свијетом. Његове особине су пренесене на хришћанске свеце као што су: Св. Мрата, Св. Сава, Св. Никола, Св. Михајло и Св. Аранђел. Чајкановић, В. (1973). Мит и религија у Срба. Београд: 319-324.

7 Васић, О. (2004). Култ вука у обредно – обичајној пракси становника Босне и Херцеговине. Етнокорелологија - Трагови. Београд: 88.

8 Качар, С. (1998). Игре и обичаји Петровског, Бравског и Бјелајског поља. Српске народне игре. Грађа, свеска 13. Народне игре Врањског поља и Срба у Босни. Београд: 29.

За вријеме док чаројице играју и пјевају, домаћица и домаћин кријући прилазе чаројичкој цури, коју мушкарци из поворке чувају и не дају да јој се приђе. Домаћица треба да приђе чаројичкој цури и да је удари преслицом говорећи: да роди ћетен и конопља, док домаћин треба да уштине чаројичку цуру. Кад чаројице заврше са пјесмом и игром у кући, укућани дарују чаројице са сланином, хљебом, грахом, житом, ракијом, вином, а потом пјевају. По завршетку пјесме чаројице одлазе до друге куће. У поткозарским селима свако село је могло имати само једну групу чаројица.

У народу, слједећи битни дани у годишњем циклусу, јесу дани Великог, Васкршњег или Часног поста. У Цвјетној седмици била су значајна два дана. Први је Лазарева субота или Врбица. На Лазареву суботу био је обичај да домаћица устаје прије сунца, обилази кућу три пута, лупајући кустуром од сач, говорећи:⁹

Примјер 2. *Бјеж' те змије плазарице* (лазаричка). Запис: Ивана Росић, изговарала: Здравка Рустих.

Дјеца су на Лазареву суботу одлазила у шуму да наберу гранчице врбе које носе у цркву гдје се вршило освештавање врбе и по томе овај дан носи још и назив Врбица.

Други значајан дан у Цвјетној седмици јесу Цвијети, дан послје Лазареве суботе. На Цвијети био је обичај да се ујутро прво умива са водом у којој је било потопљено цвијеће или да дјевојке ујутру поране, уберу цвијећа и иду на ријеку гдје бацају цвијеће у воду, а потом се умивају и пјевају.

9 Приликом теренског истраживања наишла сам на више варијанти овог текста, нпр. Куцни, куцни лазарице, долазе нам плазарице или Бје'ж, бје'ж лазарице, да не буде плазарице.

Велика седмица је посљедња седмица Васкршњег поста у којој су значајни дани Велики четвртак, Велики петак и Велика субота. Од Великог четвртка народ престаје да ради и почињу припреме за Васкрс. На Велики петак или сутрадан, на Велику суботу, у народу звану Црвену суботу, бојена су, шарана или фарбана јаја. Некада је био обичај да сви јаја кувају у котловима испред кућа, а потом их носе у мравињак да мрави својом киселином ишарају јаја. У новије вријеме, јаја почињу да се шарају и воском, луковином, копривом и разним травама. Шарана јаја су се мазала сланином да буду сјајна. Прво обојено јаје звало се чуваркућа и оно се чувало до идућег Васкрса.

На Васкрс или Ускрс ујутру се ишло у цркву на уранак, али се није устајало рано као на Божић. Кад се врати из цркве био је обичај да се туца јајима, али тако да се прво удари јаје о чело, па јаје о јаје и то прво чине дјеца, па одрасли. Туцало се у ношење, тј. онај чије јаје буде јаче добија разбијено. Након што се укућани потуцају честитају Васкрс ријечима: Христос васкресе и одговором Ваистину васкресе. Тај дан дјеца иду од куће до куће, благосиљају и добијају јаја. Јаја су се на Ускрс носила и на гробље. Ако је у породици неко умро, те године се не шарају јаја.

Ђурђевдан (6.5) је дан коме су људи у овим крајевима придавали много важности. По народу, од Ђурђевдана је почињало љетно рачунање времена које је трајало све до Митровдана, када почиње зима. Уочи Ђурђевдана момци и дјевојке ујутру одлазе на ријеку гдје има воденица и испод воденичиног камена хватају воду коју називају омаја и њом се пршћу. Био је обичај да се жаре и копривом, као и да дјевојке беру цвијеће и плету вијенце. На ливадама крај воденице правио се кључ, тј. љуља и то тако што се између два дрвета водоравно постави стожина на коју се заклачи кука на чијем

дну се прикује даска на којој момци и дјевојке сједе и љуљају се. Крај воденица би се окупљало много народа, који би уз пјесму и игру остајао до увече.

За Ђурђевдан сви укућани се умивају омајом и облаче нову одјећу, нове кошуље, панталоне и приглавке. Након тога омајом се пршће штала и сва стока коју домаћинство има, а вијенац се објеси изнад шталских врата. Беру се и љескове и букове гранчице на којим се засијече крст, па се пободу око куће, и у башту, у кромпир и лук, при томе говорећи: Да буде здравља, плода и рода, у дому, пољу, тору и обору.

У току године био је обичај да свако село заједно прослави један дан у години. По Вуку, тај дан морао је бити између Васкрса и Петрова поста.¹⁰ У Јелићкој тај дан су називали Масла и светковали су га на Николицу (22.5). Мјештани Јелићке су се завјетовали да ће тај дан славити да би им свети-тељ подарио роднију годину и сачувао усјеве од временских непогода. Ујутру иду у цркву на Литургију и носе сир и со да се освешта. Сир остављају свештенику, а со враћају кући и дају стоци ако се разболи. За вријеме литургије сви излазе напоље из цркве гдје се прави поворка на челу са свештеником и још два човјека који носе барјак и крст. Поворка направи три круга око цркве и на три различита мјеста се застане и прочита молитва. За то вријеме сви у поворци чучну, наберу траве и од ње праве вјенчић који носе кући и чувају га до сљедећих масла. Ако би се облаци надвили над селом, мјештани би узимали вјенчиће, гледали кроз њих и говорили бјежи невријеме од њива.

Спасовдан пада четрдесет дана након Васкрса и то увијек у четвртак. У поткозарским селима је био обичај да на тај дан народ излази на најближа узвишења гдје се пршће млијеком. Вјеровало се да ће краве идуће године дати више млијека ако се то уради.

10 Преузето из Б. Дробњаковић. (1960). Етнологија народа Југославије, први део. Универзитет у Београду. Београд: 211.

Духови или Тројице су педесети дан по Васкрсу. Поред Божића и Васкрса и Духови су празновани три дана и тада се није ништа радило. Посебних обичаја везаних за овај дан народ се не сјећа.

Уочи Видовдана (28. 6) био је обичај да дјевојке убегу цвијет виде и вида и да их ставе под јастук. Поред кревета се стави чаша воде и мало хљеба. Кад пођу на спавање изговарају:

Примјер 3. *Ој, мој виде виђени* (бајалица), Омарска. Запис: Ивана Росић, пјевала Перса Микановић.

Уочи Петровдана (12. 7) правиле су се машале или лиле од коре дивље трешње или брезе која се, кад се осуши, везала за врх штапа и палила. Са лилама дјеца би обилазила шталу и стоку, а потом би сви мјештани излазили на раскршће гдје се пале велике ватре и ту се остајало до касно у ноћ, пјевајући и играјући. Штап од лиле је касније забадан у кромпир. На Петровдан дјеца би добијала сирчић петровчић који се сушио на сунцу. На овај дан правила би се и цицвара, тзв. петровска цицвара. Постојало је вјеровање да се на Преображење (19. 8) мијења, тј. преображује природа. Уочи Преображења мајке би дјеци везале црвене кончиће око руке које носе седам дана, да их неко не урекне.

Поред ових празника и светаца за које се вежу и бројни обичаји, постоје још неки празници које људи у поткозарским крајевима светкују, али без неких посебних обичаја и радњи. То су следећи дани: Огњена Марија (30. 7), Илиндан (2. 8), Блага Марија (4. 8), Велика Госпојина (28. 8), Мала

Госпојина (21. 9), Михољдан (12. 10), Аранђеловдан (21. 11) и Никољдан (19. 12).

Српско становништво у овим крајевима велику важност придаје и крсним славама, тако да већина домаћинстава светкује по неког свеца. Крсна слава или крсно име је највећи празник у години и сматра се породичном светковином која се наслеђује с кољена на кољено. Вјерује се да је светац који се празнује заштитник дома и породице. Крсна слава се слави три дана, уочи славе, на дан славе и сутрадан, такозвана покрсница. Неопходни предмети за славски обред су: свијећа, кандило, тамјан, вино, крвна жртва (печеница – свиња) и бескрвна жртва (погача и кољиво). На славу се није позивало, а најзначајнији гост славе је кум. На дан славе био је обичај да се свијећа пали прије подне или тачно у подне. Потом би слиједила молитва и ломљење славске погаче или славског колача што чини домаћин са још тројицом мушких. Када преломе и пољубе погачу, кажу: Христос је по сриједи нас, и јест', и биће. Најчешће славе у поткозарским селима су: Св. Никола, Ђурђевдан и Јовандан.

У дугим јесенским и зимским ноћима младићи и дјевојке су се окупљали на прелима, гдје су дјевојке преле кудељу и вуну. Дјевојке никада нису долазиле саме на прела, увијек су биле у пратњи мајке, оца или брата. Мушки су, док жене пред, пјевали, свирали и играли. Када се посао заврши почиње да се игра коло и пјева до касно у ноћ.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Васић, О. (2004). Култ вука у обредно-обичајној пракси становника Босне и Херцеговине. Етнокореологија Трагови. Београд.
2. Дробњаковић, Б. (1960). Етнологија народа Југославије, први део. Универзитет у Београду.
3. Качар, С. (1998). Игре и обичаји Петровског, Бравског и Бјелајског поља. Српске народне игре. Грађа, свеска 13. Народне игре Врањског поља и Срба у Босни. Београд.
4. Kulišić, Š. (1953). Porijeklo i značenje božićnog obrednog hljeba u Južnih Slovena. Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu. Nova serija. Sveska VIII. Sarajevo.
5. Недељковић, М. (1960). Годишњи обичаји у Срба. Београд.
6. Чајкановић, В. (1973). Мит и религија у Срба. Београд.

Ћазивања и записи (грађа)

Марица Лакић

КРЕСОВИ

„Мајка никада није прала веш уз кресове. Није ни нама дала. Говорила је да ће се сав искрзати...

Кресови су нешто, не знам ни ја шта, а ни мајка није знала тачно рећи шта је то. Говорила је да трају три дана прије и три дана послје Петрова. По њеним ријечима, не трају они шест дана него у те дане један тренутак. А ти не знаш кад. Опереш, а послје ко да си уздуж ножем испар’о. А не мора се прат’, некад је довољно да се човјек само озноји.

Причала је мајка како је тати једне године, пред жетву, сашила нове ‘аљине. Он је био један од најбољих, најбржих жетелаца у селу. Она је жељела да га лијепо опреми, да и сама покаже своје умијеће. Сама је откала платно за ‘аљине – гаће и кошуљу. Тако се прије рата звала свакодневна гардероба. Материјал за гаће је био обично од тканог памука, а за кошуљу дебљи, односно узвођен, па се таква кошуља и звала узводњача. Цијелог дана су се жетеоци „тјерали“ по Чечавци Николића. Чувши вриску и пјесму, мајка би с времена на вријеме са узвишења изнад куће, осматрала жетеоце и смјешкала се задовољна јер је њен Марко предњачио. Увече је дошао кући потпуно мокар од зноја. Хаљине је оставио у учери да се осуше. Кад их је мајка ујутро, с намјером да их опере, скинула са жице имала је шта видјети. Нова узводњача, дуж цијелих леђа, била је исјечена, искрзана. Каже мајка, к’о да је неки невидљиви кројач, прецизно измјеривши размаке, вук’о маказе од рамена до ниже струка. Није вриједило ни да кошуљу крпи. Предњица је завршила у крпама, а остатак

је бацила. А била нова узводњача! То је мајка причала, ја тад нисам била ни рођена...

Сјећам се, једном, то је видиш било око Илина... Сад сам нешто збуњена, да ли имају двоји ти кресови?...

Ја се била удала, ти мала, непуне двије године. Кренем ја мојима, знам да ће ићи на збор на Дугу Њиву, а и ја се ужељела нашег свијета. Понијела нову хаљину и нове сандале. Лијепа била та хаљина, сандалице бијеле, ух!... Купила лијеп материјал, неки свилени жерсеј, модерне шаре. Видјела у неким новинама хаљину, па однесем кројачици, и материјал и исјечак из новина... Дођо' кући, а моји већ отишли на збор. Попијем само кафу с мајком. Пресвучем се, а мајка не може да сакрије дивљење. Пожурим ја за мојима уз косу. Врућо, зној се слива, ал' млад си и ништа ти не смета. Колико сам само свијета стигла и престигла. И стигнем и њих. Обрадоваше се брат и снаја, а и ја срећна. Увече смо дуго сједили код куће, препричавали збор. Хаљину сам одмах скинула и пребацила преко столице, до јутра, кад сам је мислила опрат'. А ујутро!? Моја нова, модерна хаљиница сва као жилетом исјечена. Све уздуж. Нисам могла тугу сакрити. Било је то прије више од четрдесет година. А сјећам се к'о сад да је било...

Ти кресови, стварно ту има нешто. И дан-данас се трудим да не заборавим кад су кресови. Да не перем и не умокрим гардеробу знојем. Шта ли је то, Боже, не знам, ал' има нешто. Било је ту још случајева... Ал' она 'аљиница, никад више онакве нисам имала!..."

*Причала Цвија Лакић
(рођена Ковачевић, у Зелињи Горњој на Требави),
настањена у Брчком.*

Жарко Миленић

НАСЕЉЕ ЛАЗАРИЋИ У БРЧКОМ

У Брчком, боље речено у дијелу града који се назива Ново Брчко, налази се и мјесна заједница „4. јул“ (тог дана се у СФР Југославији обиљежавао празник Дан борца) која је добила тај назив седамдесетих година када су у Брчком преименовани називи многих улица. До тада се та мјесна заједница називала Пољопривредник као и предузеће чије је сједиште било смјештено у њеном центру, као и главна улица у тој мјесној заједници. Од тада је та улица преименована у улицу Браће Фелнер док је једна од споредних улица у тој мјесној заједници добила назив Драгице Правице по народном хероју Драгици Правици из Требиња. То је једна од ријетких улица у Брчком која је задржала свој назив и данас. До тада се та улица, боље рећи насеље, како је писало на кући с бројем један у њој, називало Лазарићи.

Лазарићи су најстарије насеље у Новом Брчком, саграђено 1948. године у јеку послеријатне колонизације у Југославији (о томе је најпознатије, књижевно свједочанство, оставио Бранко Ћопић у свом роману „Осма офанзива“ у коме је ријеч о колонизацији Војводине од стране становништва из брдовитих предјела Босне и Херцеговине) и добило је назив по истоименом селу код Гацка одакле су се доселили први његови становници, и то три племена – Шолаје (нису у сродству са Шолајама из јужног дијела Босне, од којих је најпознатији народни херој Симо или Симела Шолаја, рођен у Шипову код Јајца гдје му се и данас налази споменик), Касавице и Кошутићи. Иако је тој улици, односно насељу, још

седамдесетих година промијењен назив у Брчком је у народу остао у говору првобитни назив Лазарићи (или Шолаје) и познатији је већини Брчака него званични назив те улице. Група старосједилаца ове улице је чак наручила и поставила велики натпис ЛАЗАРИЋИ, постављен на почетку улице. Они такође разликују Доње и Горње Лазариће, чија је граница половина улице, односно до броја 8 док у улици има шеснаест кућа.

Занимљиво је да село Лазарићи постоји и данас у општини Гацко у Херцеговини, но у њему не живи нико од Шолаја, Касавица и Кошутића па ни од оних који су живјели у том селу у вријеме кад су тамо живјела поменута племена.

Шолаје, Касавице и Кошутићи су родбински повезани женидбама и удајама. Тако је, на примјер, Мирољуб Касавица, по струци машински инжењер, данас угледни бизнисмен из Београда, син Љубомира Касавице (сад најстаријег становника Лазарића) и покојне Софије, рођене Шолаја.

Од Шолаја је био угледан покојни Тодор, професор историје који је радни вијек провео у брчанским основним и средњим школама те Новак Шолаја, магистар и инжењер технолог по струци, који је био предавач на Економском факултету у Брчком, директор творнице акумулатора „Тесла“ у Брчком те једно вријеме и замјеник председника Скупштине Општине Брчко. Машински инжењер по струци је и Новаков брат Ристо. Поменимо и Велимира Шолају, некадашњег директора Центра за социјални рад у Брчком који је био у првој генерацији брчанских гимназијалаца.

Када је саграђено насеље Лазарићи око њега низ година није било кућа, све до дијела жељезничке пруге Тузла–Брчко–Винковци у Брчком, касније нове жељезничке станице, до које се данас простире Брчко Ново. Тек је касније настало насеље Ријеке и друга. И у саму улицу Лазарићи су досељени они који су купили плацеве од трију племена из Лазарића као што су Миленићи из Подосоја код Билеће (купили кућу од

Михајла Шолаје који се одселио у Сарајево) те други из Босне и Херцеговине, Црне Горе и Словеније. Краће је вријеме у Лазарићима живио и Лазар Дедијер из Подосоја код Билеће чији су стричеви познати историчари Владимир и Стеван Дедијер.

Током задњег рата већи број старосједилаца из Лазарића у Брчком је избјегао у Србију и Црну Гору те тамо и данас остао. Неке је рат одвео у Западну Европу и Сједињене Америчке Државе. Лазарићани су се ородили са становницима Брчког. Од оних који су се ородили с Лазарићанима истакнуо бих Нермину Кошутих, професора музике. Од рођених из тих бракова могу да поменем Војислава Ружића, сина покојне Василије, рођене Касавица, који је био талентовани писац и бавио се борилачким вјештинама, а који, је, на жалост, као млад трагично преминуо 2000. године.

Лазарићани су и у вријеме СФР Југославије редовно празновали Божић, Васкрс и своју крсну славу Светог Тому. Његовали су и друге српске обичаје из свог завичаја. Раније су одржавали сијела на којима су се пјевале ганге. Слушали су свој омиљени инструмент гусле, а у насељу Лазарићи гусле је свирао покојни Миленко Миленић који се доселио у Брчко из Подосоја код Билеће.

У вријеме колонизације, после Другог свјетског рата, у Брчко се доселио велики број људи, понајвише из Санцака и Источне Херцеговине. Кад се буде писала књига о историји Брчког сигурно ће знатно простора у њој да буде њима посвећено. Међу њима значајно мјесто ће да припадне Лазарићанима, односно Шолајама, Касавицама и Кошутићима.

О СВЕТОМ ПАВИ И СВЕТОМ САВИ¹

Био је свети Паво човјек и имао је златну браду. Послуживао је цркве са молитвама и када је једном одо, нашао је цуру која му је рекла:

- Свети Паво, обриј златну браду, па ћу ти поћи и ожени се.

А у цуру је ушао ђаво, те је долазила са такијем ријечима да светом Пави то говори. И више пута га је налазила и говорила му дјевојка:

- Свети Паво, обриј златну браду, па ћу ти поћи и ожени се.

Свети Паво то није мого никако урадит зато што је био светац, а имао је златну браду. И кашње, кад се расто од дјевојке, наредио је те му се направила једна тврда кућа, сва од камена, и утврдили су врата да, кад затвори, ништа ући не море. А на другу страну ниоклен није било никаква простора да се уђе унутра. И тамо је свети Пава ишо на конак, кад би пошо спават.

Кад је кућа грађена, дошо је ђаво па је метно траву звану „шемешлику“, која је шупља, а нико није видио да је метно озго у камени кров. Тако је кроз траву остало шупље, осим врата. Кашње кад је свети Пава спаво и коначио, јутром устајо, једно јутро нашо је више главе нешто савијено као мала цигара. Зачудно му је било оклен овај трун ође. Кад је узо, па разавио, није трун него ћаге по којем се може писат, и на њему пише: Свети Паво нека обрије златну браду, нека се жени. Тако је отишо из тога коначишта, те је вршио своје послове на којима је он радио. Кад је другу вечер преноћио и друго јутро освануло, усто је, опремо се да иде, - јопе је видио оно ћаге

1 Објављено у: Влајко Палавестра, Хисторијска усмена предавања народа БиХ, СГС Београд 2003.

савијено и јопе га је узо и разавио, а на ћагету пише: Свети Паво нека обрије златну браду, нека се жени. И трећу вечер када је дошо на спавање, спаво је и преноћио, кад се треће јутро поче опремати, видио је онако ћаге и на ћагету пише и трећи пут: свети Пава нека обрије златну браду, нека се жени. То је ђаво писао писмо, те је дао савијено малено ћаге драгој баји, оној што плете ткање по пећинама и на стревама од кућа (а има је и на дрветима) и онуда га је баја пронијела, кроз ону шупљу шемешљику траву. Реко јој је ђаво да ћаге спусти код главе светог Паве и тако је баја сва три пута пронијела писмо Пави. Драга баја враћала се уз ону своју длаку коју пушћа из себе и тако се није знало да је ишта долазило.

А свети Паво, кад је та три писма прочито и три јутра, мислио је да је то писмо с неба јер није знао (иако је говорено да је светац) одаклен је, те оде и обрије златну браду. Кашње, кад је обријо златну браду, дошла је пред њега она иста цура и рекла му је:

- Ће си, свети Паво? Јеси ли обријо златну браду?

Реко свети Паво:

- Види да јесам. Оћеш ли ми поћ?

А цура рече:

- Осјеко си златну браду и како си гођ њу осјеко, нако би и мене посјеко; сада ти нећу никако поћи. И цура оде од њега својим путем. А свети Паво оде у своје послове које је и прије вршио и радио.

Кашње тога дана, био је збор код цркве и у цркви молитва. Свети је Паво подбрадио се рупцом, по бради замото и дошо је у цркву, а људи су га питали:

- Свети Паво, што си се замото?

А он је реко:

- Боли ме зуб.

Вршио је молитву и како је чито молитве, горе у крову црквеном прочуо се глас, као најмање дијете кад говори, и онај је глас повикао:

- Свети Паво обријо златну браду!

Свети Паво зазвонио је малом бромзицом што буде у олтару (и данас је код попова има) да помете бромзица да народ не разумије што оно дијете говори.

Даље је чито молитве, а из црквеног крова јопе је проговорило као дијете:

- Свети Паво обријо златну браду.

А он је јопе бромзицом зазвонио не би ли свијет не разумио шта дијете говори. Кад је по трећи пут оно проговорило са истог мјеста, свети Паво је мислио да је народ чуо, па је мало прије доготовио молитву да само изиђе између народа. Кад је изишо у крај и био насамо, ископа у земљи једну рупу, те се легне и метне браду у земљу у ону рупу. И онако је мало очеко, а по бради нешто му је, проодало, као да је живо. Подигао се, прихватио руком за браду, али није брада као што је ставио доље, него је нарасла колика је и била. Узо је срчу на којој се мого видит и кад се погледао на срчу, видио је браду колика је и била, али није каква је била, није златна, него је чупа и у њој свакакве длаке, какве длаке има на свим животињама земаљским. Кад је видио шта је било с брадом, смислио је да побјегне из онога свијета свог народа и побјегао је некуда у некакву мрачну земљу и тамо је остао.

Кад је прошло више времена, око три године (свети Паво имао је и брата, Светог Саву) Свети Саво га поче тражит. Видио је да му је нестало брата, те га је тражио, а нико не зна куд је отишо и шта му је било. Опредио се Свети Саво и узо је бисаге и ставио је хљеба у бисаге и дрвета луча, које може горети као лампа и мачку и тицу ороза. Отишао је даље кроз народ и пито је народа:

- Је ли прошо један брадат човјек овуда, је ли га ико видио?

Понеко га је видио, па је једно од другог чуло, и да је прошо и отишо даље. И како му је народ казиво, онако је и тражио и одо. И дошо је до неке мрачне земље и идући кроз мрачну земљу нашо је човјека – сједи.

Било је кад се треба коначити и ту спават. Остао је код њега да спава. Кад је дошло вријеме да се вечера, ономе човјеку дошла је вечера готовије, спремљеније за вечеру четерест волова. Кад је вечера дошла, око њих двојице нешто је полетило као кад би вода навалила, нека животиња. Свети Саво час прије турио је руку у бисаг и извадио оно дрво луч, а имао је ватру и запали луч. Просвијетли као лампа, а извади мачку из бисага и пусти, а мачка удари брзину на мише и подави мишева много и израни ногама својијем и канцама. Мишеви су се разбјегли, а и мложина је погинула. Тако су вечерали, а свети Паво пито је онога који је ш њим био со тијем стварима на томе конаку:

- Шта ти је то што стоји?

Реко му је Свети Саво:

- Ово је дрво које гори и свијетли.

Реко му свети Паво:

- Благословљен био и ти и то твоје дрво. А каква ти је оно животиња што подави ову животињу око нас?

Реко му је Свети Саво:

- Ово је моја животиња која мене брани од мојије душмана и од овакве животиње.

Свети Паво реко је:

- Благословљен био и ти и та животиња.

Онда су легли спавати. Кад је прошло времена више спавајући, кад је дошло вријеме да орозови пјевају, онда је запјево и онај што га је Свети Саво понио.

Пробудио се свети Паво од спавања и реко:

- Човјече, шта се оно чује?

Реко му је Свети Саво:

- Оно је моја тица пијетао, и кад она запјева неколико пута, онда ће сванути, па ће бити дан и видиће се одат.

Свети Паво је реко:

- Човјече, благословљен био и ти и твоја тица!

А реко је Свети Саво:

- Дабогда и ти бољи берићет имо.

Кад је кашње неколико времена прошло, Свети је Саво узо бисаге и мачку и ориза и побјегао од брата, светог Паве, јер да је знао свети Паво да му је он брат, уништио би га на смрт. Кад је дошо ручак светом Пави, дошло му је јопе четерест спремљени волова за ручак. Кад је свети Паво ручао, није било онолико мишева око њега, нег колико једна десетина, што је прије била. А кад је јео ручак, појео је само половину колико је прије јео. Кад је видио да је појео пола мање колико прије, онда се сјетио да је то његов брат однио благослов од њега. И скочи свети Паво да тражи брата, не би ли га стигао. За њим је летио и казали су му људи куд је прошао. Летио је за њим доклен га није пристигао и видио, али Свети Саво био близу воде. Свети Саво је бјежао, видио је брата и опазио да лети за њим.

Кад је дошо до оне велике воде, пружио је руку на воду и рекао некакве ријечи које благосивају. Вода се раставила као пут кад би преко ње био и прелетио је сувом земљом. Кад је прелетио на ону страну, на суву земљу, излетио је и вода се саставила, па је ишла својијем текућијем путем. А свети Паво у тај час дошо је до воде и није мого даље, него реко:

- О брате Саво, куд бјежиш од мене, чекај не иди даље, однио си благослов од мене а оставио си и мени благослова и сада мање једем. А нема код мене наке животиње као прије. Чекај, брате Саво, још да подијелимо народ!

Рече Свети Саво брату Пави:

- Де, брате, подијели ти, ти си старији, па како гођ подијелиш и речеш, ја ћу бити задовољан.

Свети Паво рече:

- Народе, ко ће са мном сједећи ће се богу молити, а неће му никаква храна бити погана да једе, моћи ће је јести, неће бити забрањена.

А народ који је то разумио како рече свети Паво, народ је многи полетио према њему и оним његовим ријечима. Све су полетили они између народа који су лијени и мрско им радит и који су полапни (похлепни) на храну. И рекла је већина оније људи, народа:

Код овога ћемо човјека добро живит, имаћемо доста сваква једива, што гођ се једе код њега неће бити за бацање, него само за једиво.

Со тијем правцом народ је реко:

- Мање ћемо и радит!

Зато је народу било по вољи све ово, јер је највише било међу њима оније који воле лежат него радит, па нек се једе што прије стигне. Ови који су отишли светом Пави остали су у римском закону, а они који су остали, оно су Светог Саве и оно су хришћани.

Разговор с поводом

Разговор с поводом

Марица Лакић и Никола Босић

Све по реду: слобода, достојанство, образовање, рад, забава

Никола Босић

Први добитник новоустановљене Светосавске награде коју СПКД „Просвјета“ Брчко додјељује појединцима и колективима „за изузетне резултате у раду и највиша достигнућа остварена у области просвјете и културе, умјетности, науке у току једне или више година...“ јесте господин Никола Босић. Босић је био и први предсједник обновљене брчанске

Просвјете. Овај разговор је прилика да чујемо причу о обнављању Просвјете али и животну причу професора Босића, онолико колико може да се каже у једном интервјуу и оно што сам саговорник жели да каже.

Баштинар: Како сте доживјели Светосавску награду?

Босић: Поносан сам на ту награду јер носи име највећег српског просвјетитеља, Светог Саве.

Баштинар: Први сте предсједник обновљене Просвјете. Чиме сте се руководили када сте прихватили ту одговорну функцију?

Босић: У претходном систему, Срби нису смјели да буду оно што јесу. Одрасле су генерације које нису знале шта су имале да би знале шта су изгубиле. Опасно су биле покидане

везе између генерација Срба, тако да је у многим сферама требало почети из почетка. Тада смо рекли да обнављамо друштво не да бисмо играли и пјевали, већ да бисмо опстали. Требало је успоставити баланс између забаве и духовне активности. Почели смо прво са утемељивачима српске културе: Свети Сава, Вук Караџић, Његош и други. Посветили смо им цјеловечерње представе, појединачно, поезијом и путем рецитала или прозних текстова... У претходном систему значајан број људи био је атеизован. Српска православна црква је успјешно враћала људе својој православној вјери. Обновили смо Дом културе и сачували Библиотеку од пљачке.

Баштинар: Који су циљеви које сте ви „обновитељи“ тада зацртали Просвјети? Шта је Просвјета и шта је њен задатак?

Босић: Мислим да ћу казати своје мишљење у току овог разговора.

Баштинар: Двије године сте радили без иједног динара, током рата. Данас, они који су у Просвјети кажу да за квалитетан рад треба више новца, а неки други који „обилазе“ око Просвјете да се троши много пара.

Босић: Ја за паре нисам радио. Прије рата радио сам у Економској школи и у Гимназији, у ваннаставним активностима колико и у редовној

Предсједници брчанске Просвјете
Жарко Мијовић (лијево),
Никола Босић (десно)

Специјализација у САД 1971. године
Јапанска четврт

настави. Бројне приредбе режирао сам у обје школе. Режирао сам и неке комаде у аматерском позоришту, као „Сумњиво лице“ од Нушића и „Ревизор“ од Гогоља. Неке смо представе дали у обновљеном Дому културе, као што је „Горски вијенац“ од Његоша, и „Београд некад и сад“ од Нушића. Режирао сам једну представу о Васи Пелагићу коју смо извели у Пожаревцу, на захтјев тамошњег председника. Васо Пелагић је тамо робовао, и сахрањен је на тамошњем гробљу. Никакве накнаде нисмо добијали, а представе и припреме су извођене под сталним гранатирањем града.

Баштинар: Период од 1992. до 1995. године вријеме је рата али и заноса, многе је лијепе ствари Просвјета направила тада?

Босић: То треба питати гледаоце.

Баштинар: Ипак, шта бисте од тога Ви издвојили као посебно, најзначајније, или Вама најдраже?

Босић: Мислим да су представе о Светом Сави: једна помоћу поезије, а друга драмских текстова. Друга представа је Горски вијенац, коју су видјеле све средње школе, грађанство, а приказане су у Бијељини и Дому синдиката у Београду.

Баштинар: Двадесет година касније, како доживљавате Просвјету, да ли се одступило од основних начела и циљева?

Босић: Гледано са стране, Просвјета би требало да доживи значајан преображај. Сада има своје просторије до којих

није било лако доћи. Основ успјеха су стручни одани кадрови. Постоје такви кадрови у српском корпусу у Брчком, али их треба пронаћи. Без добро образованих људи ништа се не може постићи. Или јеси или ниси. Желим Просвјети да сале буду пуне гледалаца, а просторије заинтересованих људи.

Баштинар: Да не питамо ко је крив, већ да тражимо лијек. Како оздравити Просвјету, вратити занос, оживјети и утврдити оно најбоље у нашем народу?

Босић: То је дуга прича и не може се исказати у кратком интервјуу.

Баштинар: Никола Босић, професор енглеског језика, испред Шекспира и Бајрона, испред свих других Срба ставља Његоша. Зашто?

Босић: Ја сам студирао енглески језик и књижевност. На факултету предложио сам семинарски рад „Shakespeare and Njegos Compared and Contrsted“. Нису прихватили тај предлог, можда није био прикладан на том факултету, или професор можда није довољно познавао Његоша. Испред свих других ставио сам Његоша зато што је он јединствена појава израсла на нашем тлу. Он је најдубље понирао у природу српског бића. Он је земаљски и небески писац; Горски вијенац и Луча микрокосма. Шекспир је најбољи писац драма и трагедија у читавој људској историји, а Његош је најумнији пјесник кога је дала читава планета. Оба су недостижне величине. Шекспир вијековима држи свјетску позоришну сцену, а Његош дубоко продире у судбину свог народа, човјека и живота. Они су бесмртни.

Баштинар: Једном сте рекли да цијените живот до једне границе. Која је то граница?

Босић: Та граница је губитак слободе и достојанства. Када вам то одузму ви више не живите, само постојите.

Баштинар: Шта Вам сада причињава највећу радост? С обзиром на своју животну доб и богато животно искуство шта можете поручити младима, а шта својој Просвјети чији рад и даље пратите?

Босић: Младима бих поручио да се окану илузија да ће постати велики спортисти и пјевачи, боље да не вјерују у то. Спорт треба узети као неопходну рекреацију. Да се окану пушења, алкохола, дроге јер ће уништити своје здравље и живот на првим степеницама живота. Ко је луд да конзумира отрове да би себе убио. Срећа и задовољство могу се постићи прво обављањем обавеза, а затим забавама.

Што се тиче наше Просвјете, ја јој свако добро желим: да постане стјечиште српског народа у Брчком, да јој сале буду пуне посјетилаца, а просторије пуне заинтересованих чланова.

Са специјализације у САД

Поезија и проза

Ненад Несторовић Нестор

АФОРИЗМИ

Мито – то смо ми!

...

Још би нас мање било да му нисмо направили ловишта.

...

Није тачно да нас пљачкају. Они раде на прикупљању
народног блага.

...

Од међународне подршке остала нам је само – дршка.

...

Једино нас још далеководи – повезују.

Из поезије других народа

Фјодор Тјутчев (1803–1873)

ЗЕМЉА РУСКОГ НАРОДА

Сеоца бедна, запуштена...
Оскудна сва природа...
О, земљо моја напаћена!
Земљо руског народа.

Још горди поглед странца једног
Ни осетио није:
Сјај који испод голог, бедног
Лика се твога крије.

Мајко насушног нам хлеба,
Под крстом твога доба,
Благосиљао те владар неба
Видећ' те као роба.

SILENTIUM!

Ћути и скривај од светла дана
И мисли своје и осећања -
Нека се у дубини душе
Подижу, расту, и нек се руше
Бешумно, као звездани путеи, -
Диви се њима - и ћути.

Како срцу себе казати ?
Како ће тебе други да схвати ?
Зашто ти живиш, да л он појми ?
Казана мисао ко лаж се дојми.
Узбуркан се источник мути:
Храни се њима - и ћути.

У самом себи живот продужи -
Цео је свет у твојој души,
Чаробне мисли роје се ту -
А заглуши их спољни шум, -
Светлост дана их гони и мути -
Схвати њихову песму и - ћути!

Препјев Љубомир Симовић

Не може Русија умом да се схвати,
Општим се аршином измерити не да:
Њен лик је чудан и чудно те гледа –
У Русију можеш само веровати.

*(Умом Россию не понять,
Аршином общим не измерить:
У ней особенная стать —
В Россию можно только верить.)*

Превео Љубомир Симовић

ПРОБЛЕСАК

Чујеш ли звук у тами густој:
Тиха је харфа ваздушна
Кад поноћ окрзне је успут
И прене жице иза сна.

Час трептај потресних јој звука,
Час нагло тајац разастрт,
Ко да се ропцем њина мука
Одазива, пред саму смрт.

На дашак најмањи зефира
Стреса се струна плашљива...
Чини се – анђеоска лира
На небу тужи, прашњава!

О, тад и душа наша с круга
Земнога – лети бесмртном!
И прошлост као мртвог друга
Грлили бисмо безмерно.

И како нам је вера жива,
У срцу сунце припекло!
Ко да је, река невидљива,
Жилама небо протекло!

Ал небо није нама дато!
Губимо брзо горе дах –
Зар божански је огањ зато
Да ништавни га дише прах?

И тек што, придигнути боком,
Тај дивни прекинусмо сан,
Да бојажљиво, мутно око
На трен хоризонт види сав –

Кад отежала глава стаде –
А један зрак јој узе вид –
Стаде – ал не у мир! – да пада,
Већ у сне мучне, у сновиd.

Превод Злата Коџић

СЛОВЕНИМА

Фјодор Иванович Тјутчев
Поздрав из душе, браћо родна,
Словени, били откуд год,
Без изузетка, поздрав од нас!
Данас је славље за сав род!
Русија бира кога зове
На празник слоге, за тај сто!
И, знајте, гости славе ове,
Овде сте своји и на свом!

Ту сте чак више ви код куће
Него где вам је кућни праг –
Ту где је немогуће
Дићи глас туђи и туђ флаг,
Ту где за круну и поданство
Један је језик, језик свих,
Где не гледа се на Словенство
Као на грешни сабор злих!

Свеједно што смо, по несрећи,
Дуго расути којекуд -
Народ смо један, такорећи,
Све нас одњиха једна груд!
Браћа смо родна, а, на крају,
То и замера свет нам вас!
Русију вама не праштају,
Не опраштају ни њој вас!

Боје се они, њима смета
Што породица наша зна
Пред сваким лицем тога света
Стати и рећи: „То сам ја!“
Кроз дешавања свевремена
Спрам трага њиног огавног,
Самосазнање нас Словена
Прст је којим их кара Бог!

Давно Европа, по Западу
Ћубрењем сталним врта тог,
Доби културу у свом саду -
Право аршина двоструког:
За њих – једнакост, закон и склад,
За нас – клевета, хаос, кнут,
Па како тада, тако је сад
И тако биће сваки пут.

Све то што важи од вајкада
Нити се троши нити ће,
Све то над нама виси сада
И све нас овде притишће;
Прошлост се враћа сваког дана -
Проклетство нашег основа,
Бол незараслих, живих рана,
Бол Беле Горе, Косова!

Али, на жалост и на бруку,
Словенство живи неслогом,
А Запад ако пружа руку
Онда је пружи само том
Ко креће увек и посвуда
На своје, а у корист злог.
Од нас — њихов је тек наш Јуда —
Прихватају га као свог.

Несложно, једнородно племе,
Кад ћеш, заиста, бити то?
Хоће ли икад доћи време
Препорода и зрења твог,
Време праштања, сједињења,
Кад ће раздору бити крај?
Ми дан чекамо Провиђења -
Стићи ће – душа слути, зна...

Баш то – у Бога вера јака -
Надима вечно нашу груд,
И поред силних губитака,
Гледамо напред – знамо куд...
Жив је Свевишњи, још не оде,
И Његов суд, кад куцне час -
Као Промисли реч слободе -
За руски простор даће глас...

СЛАВЯНАМ

Привет вам душевный, братья,
Со всех Славянщины концов,
Привет наш всем вам, без изъятья!
Для всех семейный пир готов!
Недаром вас звала Россия
На праздник мира и любви;
Но знайте, гости дорогие,
Вы здесь не гости, вы – свои!

Вы дома здесь, и больше дома,
Чем там, на родине своей,-
Здесь, где господство незнакомо
Иноязыческих властей,
Здесь, где у власти и подданства
Один язык, один для всех,
И не считается Славянство
За тяжкий первородный грех!

Хотя враждебною судьбиной
И были мы разлучены,
Но все же мы народ единый,
Единой матери сыны;
Но все же братья мы родные!
Вот, вот что ненавидят в нас!
Вам не прощается Россия,
России – не прощают вас!

Смущает их, и до испугу,
Что вся славянская семья
В лицо и недругу и другу
Впервые скажет: – Это я!
При неотступном вспоминанье
О длинной цепи злых обид
Славянское самосознание,
Как божья кара, их страшит!

Давно на почве европейской,
Где ложь так пышно разрослась,
Давно наукой фарисейской
Двойная правда создалась:
Для них – закон и равноправность,
Для нас – насилие и обман,
И закрепила стародавность
Их, как наследие славян.

И то, что длилось веками,
Не истощилось и поднесь,
И тяготеет и над нами -
Над нами, собранными здесь...
Еще болит от старых болей
Вся современная пора...
Не тронута Косово поле,
Не скрыта Белая Гора!

А между нас – позор немалый, -
В славянской, всем родной среде,
Лишь тот ушел от их опалы
И не подвергся их вражде,
Кто для своих всегда и всюду
Злодеем был передовым:
Они лишь нашего Иуду
Честят лобзанием своим.

Опально-мировое племя,
Когда же будешь ты народ?
Когда же упразднится время
Твоей и розни и невзгод,
И грянет клич к объединенью,
И рухнет то, что делит нас?..
Мы ждем и верим провиденью -
Ему известны день и час...

И эта вера в правду бога
Уж в нашей не умрет груди,
Хоть много жертв и горя много
Еще мы видим впереди...
Он жив – верховный промыслитель,
И суд его не оскудел,
И слово царь-освободитель
За русский выступит предел...

*Федор Иванович Тютчев
(начало мая 1867.)*

Руска књижевност, као и сама Русија, велика је, разноврсна и опчињава. Тешко је из тог мноштва издвојити некога ствараоца или неко дјело, који би били универзалан репрезент руске литературе. За Баштинарове читаоце изабрала сам Фјодора Тјутчева. И мени је непознат. Али пјесма којом ме дирнуо „натјерала“ ме да се упознам са стваралаштвом овог руског пјесника и дипломате. Иако је написао

око 400 пјесама није био професионални књижевник, није се експонирао као пјесник нити учествовао у литерарним круговима тог времена. Као дипломата дуго времена живио је у Минхену и Торину. Био је пријатељ Хајнеа а добро је познавао и Шелинга. Његови пјеснички почеци засновани су на традицији руске поезије 18. вијека. Пјесничко искуство обогатио је превodeћи неке од великих романтичарских пјесника, прије свега Гетеа, Шилера, Хајнеа, Ламартина, Бајрона. Тјутчева поезја је филозофска, о свемиру, природи и човјеку. Циклус љубавних пјесама „Денисјевски“, чија је главна тема љубав као трагедија, сматра се врхунцем свјетске љубавне лирике. Написао је неколико чланака о односима Русије и западноевропске цивилизације. Шездесетих и седамдесетих година настају многе његове политичке пјесме, а најпознатија је “Силентиум!”. Пјесма је снажан позив на ћутање, јер се људи међусобно не могу разумјети. Тјутчево мјесто унутар руске поезије најчешће се одређује као мост између романтизма прве половине деветнаестог вијека и модерне руске поезије из првих деценија двадесетог вијека. У његовој поезији своју основну инспирацију налазили су Брјусов, Блок, Мандельштам, Пастернак и други велики песници лирскорефлексив-

не струје руског симболизма. На његово духовно формирање прије свега је утицало дјетињство, које је провео у природи, а временом се продубљивала та љубав и изоштравао његов унутрашњи вид.

Пјесма преко које сам упознала Тјутчева је „Земља руског народа“. Јесте да је то моје субјективно осјећање али три вијека након њеног настанка све је исто, само што је земља руског народа мој доживљај земље српског народа.

Приредила Марица Лакић

Исидора Секулић

ВРЕМЕ ДРЕВНО, ПЕСНИК НЕЗНАН, ПЕСМА ДИВНА

Слово о Полку Игорову, српска варијација
М. Панића-Сурепа¹

*(Објављено у НИИ-у од 27. априла 1958.
Уводна белешка Драгослава Адамовића)*

ПРЕ три месеца, после једне биоскопске представе (Ричард III), предложио сам Исидори Секулић да за НИИ напише један чланак о Суреповом преводу „Слова о Полку Игорову”. Прихватила је предлог и ја сам јој већ сутрадан послао књигу. Јавила се телефоном већ прекосутра и рекла: да у питању није само обичан превод, већ нешто много више, и да ће одмах почети да пише. После неколико дана опет је тражила, телефоном, неке информације, после чега смо јој Жика Стојковић и ја послали неке од Сурепових ранијих књига (Споменици културе, и др.) јер је то био смисао онога што је хтела да зна. У неколико махова вођени су разговори: ја сам новинарски упорно, можда с досађивањем, питао када ће бити готово, Исидора је — одлагала. Последњи разговор вођен је неколико дана пред њену смрт: рекла је да је ништа није тако узбудило у последње време као ова мала, укусно опремљена књига о Полку Игорову, да је неколико пута почињала испочетка, да има неколико варијанти краја, и да ће то ускоро бити готово. Требало је само да јави кад да пошаљем дактилографкињу да прекуца дефинитивну редакцију, како сам то годинама чинио.

То је био последњи разговор.

1) М. Панић Суреп, познати писац монографије о Филипу Вишњићу (опаска приређивача)

Када је пре неколико дана комисија ушла у запечаћену кућу на Топчидерском брду, нашла је, крај старе писаће машине, т р и варијанте последњег Исидориног рукописа. Извршиоци њене опорукe (Стојковић, Павловић, Финци и Попа) знали су коме је био намењен и уступили су га одмах редакцији НИН-а.

Нађене су три варијанте овог рукописа. Последња је носила наслов који сте већ прочитали, горе, у врху странице. Остале две варијанте имале су следеће наслове: „Време вајкадашње, песник незнан, поема бисер” и „Време древно, песник незнан — превод, српска варијанта М. П. Сурепа”.

Д. А.

МРАЧНИ Средњи век! — то приме деца у школи као догму, и понављају целог века, и сви примају догму без икакве резерве. Мрак тај — углавном због вере, због моћи црква, због судова и суђења од стране црквених великодостојника, због прогањања и мучења јеретика... А, за чудо, не због ужаса династичких амбиција и освета, због отмице престола и земаља, због праве срам-срамоте такозваних прерогатива круне и племства... Но, која ли је историјска епоха без мрака, злочина и људских мучеништава? Да није то поносити наш двадесети век, који је већ показао а тек ће показати свима светим књигама шта је то пропаст света. Ипак, верски ратови су прошли; Палестина је Израел и кибуц, а не свето место; папа има тарабом ограђену државицу (додуше само у Риму), нема више црквених концила и ломача, оне две стране света. Исток и Запад, нису више... Ах, пардон, опасније су и подмуклије затрована та два логора данас но што су икада били! Раширила се два цина по глобусу и ни у поларним деловима не могу да се трпе. Проблема, дакле, тушта и тма, а решења нигде. Решење ће вероватно бити крај каквога није било у

средњем веку. Каже један песник: „...логори, одакле се чује лајање да се руже дробе у прах”. Давно није поет овако духовиту иронију смислио... И тако, Средњи век данас чисто мами. То је доба величанствених базилика и катедрала, доба манастирских рајских вртова (додуше и ледених просторија где су замумуљени у крпе монаси преписивали текстове и ноте и сликали почетна слова), доба дивних фресака, и мозаика, доба бисер поезије, националних епоса, доба три значајне филозофије: хришћанска, арапска, хебрејска. Тај и такав Средњи век нам и данас поручује: Пазите, култура ипак није ни проналазак ни тековина, него је атмосфера, свеколикост свега ваљаног и просејаваног, моћ духа која носи народ и епоху на једном рамену. Имало је мрака, али је имало и културне обасјаности у Средњем веку. Горостасна архитектура онога доба није се нигде сакрила; фреске и мозаици се проналазе, чисте и лече да би живели; а епоси, ко зна где их још има међ недодирнутим хартијама, тим пре што је човек Средњег века знао и имао фино васпитање смерности и анонимности, стварао и радио, био срећан да међу савременицима својим и док ради буде знан и похваљен, а потписивао се, ако уопште, као „смерни диак Гаврил”, или „Раде неимар” или „fecit Jehan”. Краљеви и папе, владике и манастирска братства, и богаташи, нису били мецене, него поручиоци и гониоци на што савршенији и неуморан рад; а мецене су били тиха и сакрална радост у душама даровитих и генијалних људи; или одскок и сјајна потврда вредности млађег коме старији не може да опрости таленат и неће да му буде мецена. Тицијан матори кад је видео и осетио ко је Тинторето, истерао га је из своје чувене радионице, и Тинторето је морао сам себи да буде мецена. Данас врховни мецена је Динамит Нобел. А сутра ће моћи то бити можда још само Света смрт хитре и милостиве руке која ће скратити ропац свеколиких талената и спречити пород наказа и лудака...

ПЕСНИК и књижевник наш Панић-Суреп, тамо негде пре другог светског рата, био је топао и ретко искрен поет углавном буколичке песме. Па је Панић после, ако хоћете доста одједаред, ако хоћете полако — полако пошао, зашао, нашао се у Средњем веку, и нашем и туђем, пошао са поезијом и патриотством, здружио се са ерудицијом и васкрсавањем уметничких старина, историјских докумената који сваком народу требају. Казало му се баш из старих времена да је култура атмосфера а атмосфера та веје у народу истрајно. Карактер једнога доба, не мора бити, али бива део судбине наредне епохе и даљих потоњих времена, што се од мрака и смркнутости Средњег века јавља данас велики део у много појава. Које претње човеку, које слутње и ужаснутости, колико страшних смрти је човек данашњице пронашао. Стари век је знао за живе буктиње. Средњи век је прво вешао па на ломачу бацао; данас дивни и све савршенији авион не може да се диже без огња (није тако хтео Леонардо да Винчи) а ако се запали брод, горе живи људи. Живот у данашњици и неке Панићеве наде из прошлости прошириле су, степеновале поезију у Панићу. Ородио се са утихнутошћу културне прошлости, са рушевинама, са старим манастирима и страдалним фрескама, са још старијим дрвеним црквицама грађеним некако као древне дрвене цркvice у Норвешкој. Почео је Панић да некако претски — рестаураторски мисли: којим начинима; културне прошлости да се заклоне од сунца, ветра, мраза, од људског немара и разора. Ту је ухватила клицу у Панићу једна и античка и средњовековна инспирација да ствари трају да нас претрају. Расцветала се поетска и патриотска душа у Панићу. Он је данас једна лепа наша тенденција, један културни извидник. Хоће ли се намножити истомисленика, сарадника, сапесника? Хоће ли неки наши добри старосрбисти, научници и књижевници, и са њима неки добри грецисти поћи у онај мајдан, тврди се затрпан и занемарен а крцато

пун хартија и књига, историјских и уметничких сведочанстава — у оновремену немањићку културну жижу, у Хиландар, у величанствену баштину иако пуну мракова и садашњих и прошлих. Ко зна које би све трагове наговестио или и одао тај чудни траг Растка и Немање. Која драма, који ораторијум — јер Растко је после заборавио један од два рога своје дилеме и није основао школу у Хиландару него испосницу, а Немања је умро сувише малом смрћу!

ОБНОВЉЕНИ Панић је сретао бриге, задатке, радости авантуре. Чекао га је један велики догађај, доживљај, једна ретка инспирација. Пажљиво и вишеструко читање, па помно кабинетско и теренско проучавање, па најзад јака поетска салетања од стране једног средњовековног епа, узнемирила су Панића до улетања у рад и до једног од најлепших успеха свога песничког опуса. Поема је лежала у затурености, у мраку, у небићу, невероватно али пуних шест векова. Крајем XVIII столећа је пронађена и синула као звезда над Витлејемом. Нешто из Хиландара, из Студенице, Призрена... Не, него руска, староруска алем поема Слово о Полку Игорову из XII века. Дакле, рани Средњи век, староруски језик. Мрак био у оном веку, мрак пао на старински језик, али поезија обликом и епским излагањем чиста племенита душевна суза.

Треба стати на том дванаестом веку. Нека историјска жижа, неко сећање прође човеку кроз главу и започе школска литанија. Крсташки ратови неки² у траговима, неки у спремању. Тек извршено освајање Цариграда од Латина. Ту близу, 13. век, проћи ће метеор Данте. Фреске и мозаици у 12. веку, у новом и карактеристичном стилу. Ах, да, казао нам је, ка-

2) Одавде је текст настављен према верзији прекуцаног и исправљеног рукописа који се нашао поред Исидорине писаће машине, и са кога је она по трећи пут преписивала свој рад. Понеке речи и недовршене реченице, које је писац руком, изнад редова, означио као варијанте израза, али их није уклопио у контекст, изостављене су (обележено тачкицама) да би, за ову прилику, откуцана редакција написала остала аутентична, а и јаснија. (Прим. ред.)

зао ми је, то, сасвим недавно онај темељни учевњак и фини писац Рансимаан (St. Runciman) да је у 12. веку у Византији, у хришћанским земљама око Медитерана, настао био нека врста ренесанса: хеленизам се уселио у варварство и грубост ранијих стилова у уметности, донео елеганцију, нежност... — А Андре Малро, колико јуче, казао нам је рану хришћанску уметност у Византији, на Балкану, у Русији, у Италији, казао нам слично или исто, или више, како он уме, казано је да је поема писана сасвим убрзо после историјског догађаја боја кнеза Игора и Половаца. — Песник поеме био је неки велики и славан анонимац који је знао и имаоfino васпитање анонимности. Данас га свет зна по преводима на све стране, по коментарима. Проучавања иду даље. Покојни проф. Љацки, пре доста година држао је на београдском универзитету низ предавања из руске књижевности; он ми је показао, и при том на много шта указао, неколико превода Слова на несловенске језике. Имао је и четири превода на наш језик — осмерац, десетерац, манија метрике место музике. Није доживео да види и чита превод Панићев. Панић, да нема познато име, могао би бити знан и цењен некако слично писцу оригинала: онај што је писао Слово, онај што је у Београду, седми по реду, године 57. превео на српски Слово. Доиста, давно и давно нисмо видели напореда штампане текстове и оригинала и превода, прпева, прераде, престворености у други језик — па да на обе стране суочених текстова стоје равномерне уметничке вредности на ухо, на око, на живу супстанцу језика. Човек чита Панићев превод скачући једнако с лева на десно, па... од десна на лево; па станцу испред, па станцу иза; па паузе, док му у ушима бруји прецизна музика, а у души по антички пуше се тамњан и со. Моћ поезије и у поеми, а и у Панићевој варијацији, то је као језгро у атому. Нема ни старо ни модерно, него језгро, исконска моћ поезије.

ИСТОРИЈСКА ситуација и предмет поеме познати су. Феудално доба, а фигуре, господари и велможе, руски кнезови на оријенталну богати и ратоборни, а на феудалну поседници земаља и градова без одређених граница, суседа, политичких или људских односа. Дивља слобода, поетско безакоње — кнезови помичу и размичу границе по вољи трезној или пијаној „Се мое, а то мое же” — То је моје и то моје — а разна номадска племена прескачу те границе које не чува ни граничар, ни постављена међа, ни правда и закон. Сходно приликама и исходима бојева, номади су час црни непријатељи кнезова, час суседи и пријатељи па, по женидбама и удадбама, и врста рођака — наравно све то од сад па до видећемо. Тако и кнез Игор новгородскосеверски и племе... придомаћених Половаца. У опери „Кнез Игор”, Половци играју дивље дивно, а Јарославна, жена Игорова, пева тужалку за мужем и његовом војском на бојном походу... За време, и на лицу места борбе, наравно нешто је друкчије изгледало. Судари и заседе се настављају, дању-ноћу „копља поју”, прекаљене стреле имају крила, дружине Половаца „ричу као бикови”, на Игоровој страни увече пуно рана од мачева, а сутрадан поново „кровавыя зори светъ подают” или што би можда још лепше казао Панић — Зазори се зора крвљу. Кнез Игор нема среће, ниоткуда помоћ да дође, од завађених кнезова других феуда. Погинуо брат кнеза Игорa, а Игор и син му заробљени од Половаца. Ванредним духом је дата епизода како један пријатељ са непријатељске стране смишља и помаже да заробљеници побегну, и какви су детаљи самог бежања. Невероватни су ефекти језичких израза у тим стиховима... То Половец Овлур учи и пожурује бегунце:

Коња ноћу Овлур звизну преко реке

.....

Следује велика радост руске земље што је кнез опет на своме месту. Уз пут, наравно мрачни Средњи век, не пропушта да каже регистар свог уосталом доста здравог морала: кнезове туку непријатељи јер се кнезови гложе и мрзе. Игор је

требао послушати онога ко има право да саветује и да не креће против удомаћених и јаких Половаца, а кад су радили оно што су радили право је и да плате: „суда божиа не минути”.

ЈЕДНА ОСОБЕНОСТ ове поеме је у такоређи непрекидном присуству природе, њених појава и присних односа са човеком. Природа је ту као сцена, глумац, декор. Прати човека у мисли и делу, елемент је поезије. У епосима Средњег века обично нема или има мало природе. Људи су се у то време од страха божјег или страха сујеверног, бојали природе, ћутали о њој, да би и она ћутала. У Слову су ваздан река, свака са својом карактеристиком, скоро персонификоване. Ево цела једна станца у жанру природе:

То што свраке, нису свраке:
то по трагу Игорову Гзак с Кончаком честом језди.
Тад гаврани не грактаху,
и чавке се притајише,
а ни свраке не торочу,
само степске змије пузе.
Ударцима кљуна детлић указује пут ка реци,
а веселом песмом славуј
најављује скори расвит.

Ево комбинације човека и природе кад се на бојном пољу заноћава и грч брига у души борца стеже:

Повечерња румен згасну.
Игор спи,
Игор бди,
Игор мишљу поља мери

.....

Ево још комбинованија грчка комбинованост, где је и бог присутан:

Љеска море у поноћи;
 вихорови магле гоне.
 Кнез Игору бог пут каже
 из области половецке
 Земљи Руској.
 ка очеву златном столу.

И тако даље и даље могао би човек преписати целу поему и то и у руском оригиналу и у српској варијацији.

Најзад, у чему је мајсторство и у чему фактор среће да се у Панићу дигне једна права средњовековна инспирација за ванредни превод варијацију у српском језику Слова. Бернард Шо, који се сјајно разумевао и у литературу и у музику, казао је једном: Уметнички поетски текст или има да донесе мисију или музику. Према томе је и двојак рад преводилаца. Ако је мисија, треба до мучности и до каприса прецизно преносити идеју, експресију, језички облик и вредност појмовну и фигуративну. Понекад са способностима, са фактором среће сврши се тај посао. Понекад је права мука узалуд. Ево један пример те врсте из колико јучерашњег искуства овде потписаног писца. Требала ми је за неки текст илустрација: немачки недавно умрли песник Готфрид Бен сложен, апстрактан, мислен, ничеовски нихилистичан. За почетак је ишло како је ишло. Онда је дошао стих *Die Welt zerdacht*, дакле од Бена склопљен, створен глагол *zerdenken*. Шта ћу сад? Разгледан, разједен, раскрзан, раскрпан итд. свет од човекове мисли и мисли о свету... изволите казати онако у једну реч сковано као Бенов израз, одједном у кратка два слога по форми, а као садржина мисао човекова може што и хидрогенска бомба... А сад друга половина Шоове поставке: или музика. Да, важи та поставка док је реч о једном тексту у оригиналу. Ако преводилац изабере музику, он несрећник мора моћи и једно и друго, јер је музика језика звук и појам заједно. Прецизност која пева. И моделај и модулација. Панић је изабрао не стопу и метрику него ритам и музику, и успео је како се ретко успева

уметнички. Наравно, један велики фактор среће је сарадио. Староруски текст толико је близак српском језику, српштини, колико није близак модерном руском језику. Лексички и синтаксички ближи српштини него модерној руштини. Сем неколико речи за које је потребан речник или тумач, наш човек, културан, начитан, ако још и са извесним знањем руског језика, може слободно запливати у оригинал. Да смо задржали дваршу, нешто назалности, нешто нагласака на средњем слогу речи, било би станца које би гласиле старосрпски. Остао је задатак ритма и музике, дакле задатак песника са финим слухом и за дикцију и за мелодију, за виртуозну комбинацију кратких и дугих стихова, за лиценцију употребе слободног стиха, најзад за, по моме тврдом убеђењу, за онај стил, висок стил уметничке речи где се поезија и проза помажу дискретно, музички осетљиво, ритмички и музички непогрешно. Имао је и мало среће песник Панић. Слово је у оригиналу сасвим музички компоновано по темама, по мотивима, станце су различите по броју стихова, по скали, по молу и дуру, по ритму богатом, по аполонским и дионизијским штимунзима. Тежак задатак Панића је сад био да све то стриктно задржи, и да даде ритам нашег говора, да избегне искушење десетерца и осмерца народног или Његошевог или још друкчијег, да да нашу мелодију, нашу епску мелодију, да буде старински и средњовекован нашом, не туђом маштом и традицијом. Сарадња те помности нервозне да се остане везан и одговоран оригиналу, и да се са строго датим подацима и инстинктима пише нешто друго, то је редак музичко литерарни домет, а то је у резултату два оригинала, два близанца.

А ПОНЕКАД ЈЕ свака реч у стиху слична у српском и староруском, и сад треба бити музикалан да сваки слог измениш звуком да би говорио српски а музика испадне равне вредности. Ту се осећа како у народима једне расе нешто тајанствено изједначаје, спођава...

Приредио Александар Николић

Осврти и прикази

Др Зорица Турјачанин

“Земан дош’о ваља војевати!”

**(Ђуро Вујасин: “Буна на Крајини” Арт принт,
Бања Лука, 2012)**

Иако читавога живота окружен књигама, између катедре и библиотеке, иако образован и даровит, Ђуро Вујасин је своје литерарне амбиције реализовао тек у зрелој доби. Објављивао је он и раније, али прави замах (истински подстицај) дошао је тек са ратом у коме је, и поред зрелих година, учествовао са пушком бранећи свој народ и простор вјековних српских огњишта. У ковитлацу збивања која су га избацила из садржаја и ритма свакидашњице овај књигољубиви бојовник је открио да је вријеме његовог истинског креативног буђења управо дошло, да мора остати жив да би свједочио и писао, и остварио оне потенцијале које је дуго носио у себи, али који су чекали “удар” који ће пробудити “искру у камену”. Из непосредног доживљавања ратне збиље, али и наврлих сјећања потомака безбројних покољења којима је историјском судбином, борба пружала једину могућност опстанка, у коју гдје се, докле допире памћење, “с крви руча и с крви вечера”, он је у часовима затишја, на застанцима послје маршева, остављао пушку посезао за биљежницом која је с нестрпљењем очекивала задихане редове потекле равно из срца. Из таквог замаха настала је већина Вујасинових дјела: ратни дневник “Крај рата”, збирка приповједака “Дан седми”, роман “Мирис младог љета”. Сан о завичају открива пак, и нека другачија интересовања, дотиче библијски мотив “женском проклетству”, али су амбијент и атмосфера, човјек и његова везаност за завичајно тло као црвена нит уплетена у ауторове приповједне (крајишке) таписерије, једноставне али истински доживљене и људски уједљиве. Иако се нај-

чешће запућивао стазама исповједне наратије, Вујасин је најинтимније тренутке бића повјеравао стиховима. Стихове је писао од ране младости, али те посвећене тренутке није желио ни са ким да дијели. Они су остали његова најдубља тајна. "Бјекства и враћања" представљају избор из поезије, неку врсту поетског животописа. То је синфонијска поема у којој се укрштају и пјенушају јецаји и тугују ведри и суморни акорди сјећања. Трепере боје све удаљенијих дјетињских пејзажа, допиру у слуху све тиши напјеви чије су се ријечи изгубиле у времену, а остали чудни рефрени сачуваних сјећања, цвјетају и гасе се љубави и најзад колоне избјеглица, на петровачким цестама, уплићу своје судбине у десетерачки бат наше епске наде која нас никад није напустила. Али, иако је у дјелима показао приповједачку снагу, пажљивом читаоцу се наметао закључак да аутор није човјек једне љубави. Јер, у Ђурином тексту долазила су до изражаја два афинитета: онај који је тежио за литераризацијом животне грађе и онај који је био страсно заокупљен историјском димензијом појава, збиром узрока и посљедица, општих дешавања која су усмјеравала човјеков пут у судбински досуђеном времену. Ова два интереса, међутим, нису била у међусобном опозиту већ су се прожимала и узајамно обогаћивала попримајући квалитет надахнутог свједочења, свевидећег ока и заједничког настојања које потиче "из душе цијела народа".

Послије Дејтона којим је окончана још једна крвава епизода нашег страдања „magistra vitae“ је интезивно налагала опрез јер, макар на овим просторима, историја се понавља тим подмуклије ако је наше обзоре замагљено забором. Управо у оваквом сазнању откривамо разлог појачаног интереса за прошлост, и то ону из средине и краја 19. вијека. Зависно од постављеног циља и прихваћеног обликотвореног поступка, бројни аутори су вријеме буна и ослободилачких акција маса описивали фрагментарно или у оквиру ширих литерарнонаучних пројеката (Вељко Медих то чини у монографији манастира Рмањ, Мирко Врањеш описује Машићку

буну у склопу низа монографија о поткозарским селима; исто то ради и Стојан Звонар у "Ножичким монографским путоказима". У аутобиографском роману "Било једном једно вријеме" Светозар Пуцар описује преломне догађаје с краја 19. вијека с дозом епског породичног поноса. Дубином и ширином обасјавања времена и људи издваја се дјело Јована Бабића "Прометеји сарајевског Видовдана", а сугестивношћу описа уласка аустријских окупационих снага у Бањалуку истичу се странице романа "Симана" Ранка Рисојевића). "Буна на Крајини" пружа снимак босанске раје, српског православног сељака, свијета који, притиснут економским израбљивањем и националним понижавањем од стране осиљених разуларених ага и бегова, "више глоба давати не може ни трпјети турскога зулума". Власт Порте је пољуљана, поједине земље су успјеле да се, крваво, искобељају из вишестолетног ропства (Србија и Црна Гора), а у тамном босанском вилајету "ко јачи - табачи", по грбачи раје посљедних кметова у Европи која је давно иза себе оставила феудализам, или коју сада муче други проблеми. Тиња ривалитет великих сила које се спотичу око "Источног питања". Ситуација је зрела за прекрајање политичке карте и прерасподјелу зона утицаја и територијалног простирања великих сила. Ослободилачки талас захтијева широки простор рубних крајишких области особито оних насељених српским живљем. Још као дјечак Вујасин је слушао причања своје баке која је у доба крупних збивања била десетогодишња дјевојчица. Године и деценије су затим прохујале нису могле из њеног сјећања избрисати дане отпора, страдање, погибије и биједе. Раја је покушала да узме судбину у своје руке, али је, остављена од свих, морала још једном да доживи судбину малог народа који служи као монета за поткусуивање великих сила. Те приче закупили су дјечака таквим интезитетом да је он са страшћу почео да трага за свим изворима, писаним или усменим, који би му могли употпунити слику догађаја у којима је учествовала и његова породица. То се нарочито односило на рођака Павла,

бистрог и окретног момка који је учио трговачки занат у Аустрији, био писмен и често путовао. Овај млади човјек је, увијек недалеко од првих линија сукоба и у близини људи који су руководили борбеним дејствима и дипломаским активностима, води свој "Запис". У њима је биљежио све што је било од значаја за покрет и његове протагонисте, од турских зулумћара, страних дипломата и високо ранжираних чланова до народних првака, устаничких четовођа, попова, трговаца сеоских домаћина, добротвора, посредника и преговарача. Страницама "Записа" креће се маса од више стотина поименице набројаних јунака, а посебно мјесто заузимају они који су још за живота ушли у легенду. Тако овдје сусрећемо први мини портрет вођа устанка Голуба Бабића, прослављеног хајдука Петра Пеције, народних четовођа Триве Амелице, Пере Креце итд. Са искреним поштовањем аутор говори о лику Петра Мркоњића, Карађорђевог унука, који је, понесен поштењем и снажним осјећањем родољубља, дошао да лично и материјално помогне ослободилачким напорима своје поробљене браће. Међутим, обреновићевски режим, у страху за своју династичку позицију, шири гласине да потомак славног Војда не гледа интересе раје него збир трагични околности користи за властиту промоцију, и личне превратничке циљеве. Обреновићи су успјели да око Петра Мркоњића заваде побуњенике и он је морао да одступи са узбуркане историјске сцене. Осим убједљивости аутентичног свједочења "Записа" посједује још један, веома значајан квалитет. Аутор је уносио у своју биљежницу карактеристичне одломке прогласа, наредби, изјава, али још више одломке новинских чланака који су, зависно од стајне тачке и стране са које су долазили, догађаје приказивали у вишеструком, често унакрсним обасјавању. "Буна на Крајини" Ђуре Вујасина представља остварење у којем је постигнут склад аутентичног историјског свједочења, обавијештеност и приповједно умијеће које читаоца држи у константној напетости.

О књизи Петра Рајиног Васића

ПОДМАЈЕВИЧКИ СЛИЈЕПЧЕВИЋИ

**Издавачи: Књижевна заједница "Васо Пелагић"
Бања Лука и Удружење за његовање српског културно-
историјског насљеђа "Баштинар" Брчко, 2012.**

Изводи из Рецензија

Увијек ме је одушевљавала Петрова марљивост у трагању за поузданим подацима о било којој теми да је писао. Није било другачије ни док је писао о Слијепчевићима. Ослањао се на утемељене и провјерене изворе, те и у овој књизи успио да стигне до циља који је себи поставио: да подаци и кази-

вања буду тачни, највећим дијелом аутентични, па самим тим и ексклузивни, занимљиви и јединствени. Међутим, да би изврстан писац и истраживач могао да искаже своје умијеће, потребно је да му се пружи прилика да ради. Срећом, Петар Васић је ту прилику добио захваљујући Љуби Симикићу из Слијепчевића, наручиоцу родослова своје породице. Овај привредник је сматрао вриједним да (о) својој породици и свом селу остави запис, покрећући стваралачки процес у којем су учествовали

сви они који су на било који начин помогли Петру Васићу, ријечју или савјетом да обликује мноштво података.

Добро познавање традиције и стварности резултирало су изванредном социолошком студијом, која има и шири значај јер садржи обиље етнолошких и лингвистичких записа. Поглавље Казивачи и казивања краси народни говор, скоро напуштене и заборављене изреке, загонетке, сјећања о обичајима, народној кухињи, традиционалним музичким инструментима, старинском пјевању и игрању, свему што осликава менталитет Слијепчевићана. Подмајевички Слијепчевићи су прво српско село у Брчко дистрикту БиХ које је добило своју публикацију која у поднаслову каже да се ради о казивањима и записима. Ова књига јесте све то, али и монографија којој се задуго неће имати шта да дода. Надам се да ће будуће генерације знати да цијене шта су овом књигом за њих учинили данашњи становници Слијепчевића и Петар Васић.

Мр Драгица Панић-Кашански

Петар Рајин Васић, новинар и публициста, писац и баштинар, из Брчког, иако у годинама у којима би многим више одговарало да пензионерске дане проводи одмарајући се у кругу породице и унучића, прихватио се обимног, одговорног, али и јако корисног и захвалног посла. Петар је на једном мјесту сакупио и приказао историјске чињенице, статистичке податке, записе и казивања мјештана села Слијепчевићи, о настанку овог малог села, чији се "атар граничи са запада Сандићима, са југа Крбетима, са истока Ражљевом и селом Брезово Поље и са сјевера Трњацима".

Аутор је стрпљиво и упорно прикупљао и прикупио податке о свим фамилијама у Слијепчевићима, а највише паж-

ње посветио је поријеклу слијепчевићке фамилије Симикићи. Из разговора са члановима ове и осталих фамилија, аутор сазнаје многе занимљиве детаље о поријеклу, страдањима, обичајима, сијелима, славама и светковинама, вјеровањима и животу овог и сусједних села кроз вијекове. Објављене су бројне фотографије мјештана села, живих и мртвих, умрлих и страдалих у ратовима који су, нажалост, неодвојиви дио живота људи са ових простора. И на овом мјесту би се могла поновити мисао филозофа који каже: „Све породице су срећне на исти начин, али је свака од њих несрећна на свој начин“.

Иако сам рођен и одрастао у Трњацима (а Трњаци и Слијепчевићи су се готово стопили у једно село) прије више од пола вијека и велики број дана свог живота провео у Слијепчевићима код родбине и школских другова, тек сад сам, читајући овај текст, сазнао многе детаље о настанку села, о животу и страдањима, о радостима и тугама и скривеним тежњама мојих најближих комшија. Зато је за мене прича о Слијепчевићима коју нам аутор нуди право богатство, велика ризница историјских чињеница, статистичких података, записа и казивања, свједочанство о овом селу и његовим житељима кроз времена која су највећим дијелом била тешка и за живот и за опстанак. Али, оно што највише импресионира је то да из цијеле ове приче извире људска доброта и поштење, њихов велики оптимизам и вјера у Бога, у љубав према ближњем и непрестана борба за боље и љепше сутра.

Проф. Др Стеван Р. Стевић

Да би написао ову монографију о Слијепчевићима аутор је уложио много труда и напора и прочитао на стотине страница књига, посебно још од Јефта Дедијера ученика научника Јована Цвијића, почасног члана пет европских академија на-

ука давне 1918. године. У свим дијеловима Васићеве књиге осјећа се лак и разумљив стил писања и приласка овој теми о прошлости и поријеклу предака.

Језик којим се аутор обраћа својим саговорницима је изворан и разумљив за свакога. Дobar познавалац психологије људи из села сјевероисточног дијела мајевичке подгорине Петар Рајин Васић лако ступа у разговор са најстаријим људима из Пипераца, Трњака, Слијепчевића, Бузекаре, Брезовог Поља и других села чији су преци дошли на садашња огњишта, само њима знаним путевима, са херцеговачких и црногорских вјетрометина. Он се њима обраћа њиховим свакодневним говором не марећи за стандардизована језичка правила. Старци су га, вјероватно, кришом одмјеравали својим погледом који је прецизнији и од самог радара и у себи мислили: -"Овај је наш, прави човјек из народа" и отварају своје срце за разговор.

Са изузетном пажњом аутор је посветио дио књиге досељавању предака, а податке је користио из поузданих извора из Летописа српске православне цркве у српском Брезовом Пољу, који је водио прото Милан Дојчиновић, познатији у народу као "поп Мило" и прото Рајко Софреновић. Исто тако користио је и Летопис брчанске православне цркве чији је аутор др Зоран Милошевић, Београд, 2001. године, издавач Српска православна црква у Брчком.

Душан Ристић, књижевник и публицист

У свом садржајном и свеобухватном раду Петар Рајин Васић је помогао мјештанима Слијепчевића, овог посавског а подмајевичког села. Помогao им је, прије свега, да боље упознају себе, своју прошлост и своје претке. Како би лакше правили планове за будућност. А тиме је помогао и свима

нама ма гдје били да се препознамо и дозовемо како бисмо тражили и нашли начина да остваримо неку врсту комуникације са својим прецима. Да их боље упознамо. Те да бисмо истовремено повратили вјеру у себе. Тиме да одбацимо непровјерена казивања и разне фалсификате и заблуде о нашој прошлости. Да упознамо своје изворе, своје поријекло и обичаје који су нам баштина која се мора сачувати. Онима који то знају Васић је уприличио подсјетник који ће им увијек бити при руци.

Боравио сам у тим крајевима и блиска су ми казивања која је Васић ревносно биљежио и објективно приказао. Морам признати одушевиле су ме али и растужиле ове ријечи мјештана: -У селу је била Хришћанска заједница, основана око 1937. године. Имали смо дом. У дому су се пјевале хришћанске пјесме. Сваке суботе увече била је молитва. Један чита јеванђеље, а послје се развије коло, омладина игра, шаргије, двојнице свирају. Ори се пјесма у троје...-

Али: -У Трњацима је почела школа одма' послје рата 1949. године кад је задружни дом завршен док се није школа направила. А сада је већ друга година како је и та школа затворена. Нема ђеце неће их ни бит'! Није ни једно дијете ове године рођено нити ће се родит'!-

Боже мој, има ли нечег што би могло изазвати већи аларм!? Народе, шта радиш, гдје ти је будућност?

Ипак, Васићев текст доноси и податке који охрабрују. Јер у Слијепчевићима се сада лијепо живи. Излокане и блатњаве путеве замијенио је асфалт. Изграђене су нове куће а многе старе очуване, стоје као украс авлија. Много је школоване дјеце, са завршеним факултетима. Има доста и приватне иницијативе, малих и средњих предузећа чији су власници људи из Слијепчевића. И још много тога што је добро и напредно...

Ранко Прерадовић, књижевник и новинар

Занимљивости

У старој Грчкој Сократ је био на гласу као човек који цени знање.

Једног дана му пришао познаник и рекао:

- Знаш ли шта сам управо чуо о твом пријатељу?

- Стани мало, - одговори Сократ: - Пре него што ми ишта кажеш, желим направити мали тест. Зове се 'Тест троструког критеријума'.

- Троструког критеријума?

- Управо тако, настави Сократ: - пре него што почнеш причати о мом пријатељу, могао би тренутак размислити задовољава ли то неке критеријуме.

Први критеријум је ИСТИНА. Јеси ли потпуно сигуран да је то што ми желиш рећи истина?

- Не, одговори познаник, - заправо сам то тек чуо и...

- Добро, вели Сократ: - значи, ниси потпуно сигуран је ли то истина или није. Да видимо сада и други критеријум, критеријум ДОБРА. Је ли то што желиш рећи о мом пријатељу нешто добро?

- Не, напротив...

- Дакле, настави Сократ: - желиш ми рећи нешто лоше о њему, а ниси ни сигуран је ли то тачно. Још увек можеш проћи на тесту, јер је остао још један критеријум, критеријум КОРИСТИ. Хоће ли то што ми желиш рећи о мом пријатељу бити мени корисно?

- Не, не баш.

- Па, опет ће Сократ: ако то што ми желиш рећи можда није истина, за њега није добро, а за мене није корисно, зашто би ми то уопште рекао?

Не испитуј стрпљење добрих људи. Тешко се наљуते, али се никад више не предомисле.

Дабун Баштинара

Детаљи са изложбе колекционара Васе Кисића у Ражљеву

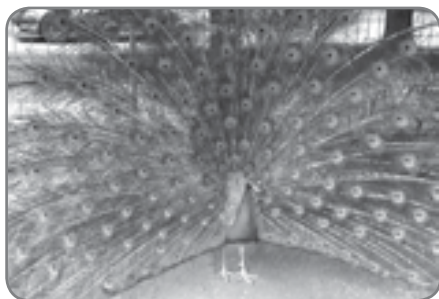
Дио Васине колекције музичких инструмената

**Посјетиоци: (с лијева) Обрен Марковић, Јован Пудић, Митар Јовић и
Перо Ђурић**

Један од најстаријих радио-апарата из Васине колекције

Паун у дворишту "Графама"

Колекција фотографског и писаћег
прибора

Саоне , чезе и плугови

Још један детаљ са изложбе

Недостаје им само снијег и коњи па да
појуре

Котлић

ПЈЕВАЧКА ГРУПА

Визелаци

СНПД "ПРОСВЕТА" БРЧКО

РОДНОМАСНИ
КОНЦЕРТ ПЈЕВАЧКА ГРУПА
"ВИЗЕЛЦИ"
ОПШТИНСКИ КУЛТУРНИ СРПСКИ
"ПРОСВЕТА"
УМЦ "МАРТИЊИЋ"
ПАРОВ
СРЕДНОШКОЛСКИ
БРАТСТВО

22.12.2012.
18⁰⁰
ДОМ КУЛТУРЕ
БРЧКО

Учесници смотре фолклора у Ражљеву

Ражљевачки свештеник
Драган Јездич са гостом
протојерејем ставрофором
Томом Ћирковићем
у шетњи

IN MEMORIAM

Фотографија са сахране нашег сарадника Ђорђа Милића,
у Руми 2012. године. Његови радови објављивани су у
претходним бројевима "Баштинара"

Садржај

О ПОИМАЊУ БАШТИНЕ И УДРУЖЕЊУ БАШТИНАР	7
Нова књига из Брчког на 57. међународном београдском сајму књиге	9
Тања Лазић, Колекционар Васо Кисић из Горњег Брезика код Брчког	13
ИЗ НАЦИОНАЛНЕ РИЗНИЦЕ	21
Васо Давидовић, "Генетичке пословице" као дио културне баштине	22
Ивана Росић, Музичко и играчко насљеђе села Јаворани	35
Ивана Росић, Годишњи циклус обичаја у поткозарским крајевима	38
КАЗИВАЊА И ЗАПИСИ (ГРАЂА)	51
Марица Лакић, Кресови	52
Жарко Миленић, Насеље Лазарићи у Брчком	54
О светом Пави и Светом Сави	57
РАЗГОВОР С ПОВОДОМ	63
Марица Лакић и Никола Босић	64
ПОЕЗИЈА И ПРОЗА	69
Ненад Несторовић Нестор, Афоризми	70
Фјодор Тјутчев	71
Исидора Секулић	82
ОСВРТИ И ПРИКАЗИ	93
Др Зорица Турјачанин, Земан дош'о ваља војевати	94
О књизи Петра Рајиног Васића Подмајевички Слијепчевићи,	99
ЗАНИМЉИВОСТИ	103
АЛБУМ БАШТИНАРА	105

